

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΘΡΗΣΚΕΙΑ & ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Β' ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΝΕΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΩΝ

ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

22, 23 & 24 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Παλιό Πανεπιστήμιο [Θόλου 5, Πλάκα]

Κεντρικό Κτήριο Πανεπιστημίου Αθηνών [Πανεπιστημίου 30, Αθήνα]

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΘΡΗΣΚΕΙΑ & ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Β΄ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΝΕΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΩΝ

Πρόγραμμα και Περιλήψεις των Ανακοινώσεων

22, 23 & 24 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Παλιό Πανεπιστήμιο [Θόλου 5, Πλάκα]
Κεντρικό Κτήριο Πανεπιστημίου Αθηνών [Πανεπιστημίου 30, Αθήνα]

Αθήνα 2010

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΘΡΗΣΚΕΙΑ & ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Β΄ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΝΕΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΩΝ

ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΑ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

Πρόγραμμα και Περιλήψεις των Ανακοινώσεων

22, 23 & 24 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Παλιό Πανεπιστήμιο [Θόλου 5, Πλάκα]
Κεντρικό Κτήριο Πανεπιστημίου Αθηνών [Πανεπιστημίου 30, Αθήνα]

Αθήνα 2010

Διοργάνωση: Σύλλογος Μεταπτυχιακών Σπουδαστών
Ιστορίας και Αρχαιολογίας
Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Οργανωτική Επιτροπή:

Αμπούτης Αντώνης
Καπώνης Αντώνης
Μαστρογιαννοπούλου Βάγια
Παπαδόπουλος Θωδωρής
Παπανικολάου Πρόδρομος
Πάσσαρης Νικήτας
Τζαβελοπούλου Κατερίνα
Τσοκανή Άννα-Σουσάνα
Χανδρινός Ιάσοντας
Χαρίση Μαριλένα
Χήναρη Βάνια

Επιστημονική Επιτροπή:

Ανεζίρη Σοφία
Κουτσογιάννης Θωδωρής
Κωνσταντινίδου Κατερίνα
Μουρελάτος Διονύσης
Ντάνου Φωτεινή
Πάλλης Γιώργος
Παπαγεωργίου Αγγελική
Πετράκης Βασίλης
Πετρόχειλος Νικόλαος
Σειρηνίδου Βάσω

Επιμέλεια τεύχους: Σπύρος Μοσχονάς, Άννα-Σουσάνα Τσοκανή,
Βάνια Χήναρη

Αφίσα: Σπύρος Μοσχονάς

Οι περιλήψεις των ανακοινώσεων δημοσιεύονται με αλφαβητική σειρά και στη μορφή που παραδόθηκαν από τους ομιλητές

Για την εκτύπωση του παρόντος τεύχους, καθώς και της αφίσας του συνεδρίου παραχωρήθηκαν στο Σύλλογο οι τυπογραφικές εγκαταστάσεις του Πανεπιστημίου.

ПРОГРАММА

Α΄ Ημέρα, Πέμπτη 22 Απριλίου

Μουσείο Ιστορίας Πανεπιστημίου Αθηνών (Παλιό Πανεπιστήμιο, Θόλου 5, Πλάκα)

18:00-21:00

18:00 - 18:30

Υποδοχή συνέδρων

18:30 - 18:45

Χαιρετισμός από τον Πρόεδρο του Τμήματος Ιστορίας – Αρχαιολογίας, καθηγητή κύριο Κωνσταντίνο Μπουραζέλη.

Χαιρετισμός από την Πρόεδρο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας, καθηγήτρια κα. Μαντζουράνη Ελένη.

Χαιρετισμοί Μελών ΔΕΠ του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας.

Έναρξη του Συνεδρίου από την Πρόεδρο της Οργανωτικής Επιτροπής.

18:45 - 19:30

Εναρκτήρια ομιλία (key note)

Φωτεινή Ντάνου, *Θρησκεία/Πολιτική Πράξη. Ο καθορισμός του υποκειμένου, η συγκρότηση συλλογικοτήτων, ο έλεγχος της σκέψης και η διαχείριση της δράσης*

19:30 - 20:30

Δεξίωση στον προαύλιο χώρο του Μουσείου Ιστορίας Πανεπιστημίου Αθηνών

Β΄ Ημέρα, Παρασκευή 23 Απριλίου

Αμφιθέατρο Δρακοπούλου, Κεντρικό κτήριο Πανεπιστημίου Αθηνών
(Πανεπιστημίου 30, Αθήνα)

Α΄ Πρωινή Συνεδρία, 09:30-11:00

Πρώιμες γραπτές μαρτυρίες

Προεδρία: Μιμίκια Κρίγκα, Βάγια Μαστρογιαννοπούλου

Γκιόκα Ασπασία, Σχέση πολιτικής και θρησκευτικής εξουσίας κατά τη Μυκηναϊκή Εποχή με βάση τις πινακίδες Γραμμικής Β΄

Ταμπακοπούλου Γεωργία, Η ανάγνωση μιας (αν)ιερης διαπλοκής: Θρησκεία και Πολιτική στη μυκηναϊκή κοινωνία με βάση τις πινακίδες της Γραμμικής Β΄

Ευθυμίου Μαρία-Ελένη, Η διαπλοκή της Θρησκείας και της Πολιτικής στο Βιβλικό Ισραήλ: Οι περιπτώσεις των Βασιλέων Άχαζ, Εζεκία και Μανασσή

Ευσταθίου Μαίρη, Σολομών ο Κύριος των δαιμόνων. Η κατασκευή μιας πρώιμης χριστιανικής δαιμονολογίας και η ιδεολογική της τοποθέτηση κατά την πρώιμη μετακωνσταντίνηα περίοδο

Διάλειμμα, 11:00-11:15

Β΄ Πρωινή Συνεδρία, 11:15-13:00

Από τους Γεωμετρικούς στους Κλασικούς Χρόνους

Προεδρία: Μπαϊράμη Καλλιόπη, Παπαδόπουλος Θωδωρής

Χαλαζωνίτης Ιωάννης, Πολιτική προπαγάνδα κατά τους πρώιμους ιστορικούς χρόνους στα ιερά της Ολυμπίας και των Δελφών

Μαράντου Ελένη, Ιεροί χώροι: Τόποι λατρείας ή χώροι πολιτικής εξουσίας;

Παραδείγματα από την κεντρική και νότια Πελοπόννησο των αρχαϊκών χρόνων

Arjona Manuel, Φιμώνοντας τους θεούς; Το πάνθεον των ευβοϊκών αποικιών της Σικελίας και η πολιτική των Δεινομενιδών

Λεκάκης Στέλιος, Τα ιερά του Δηλίου Απόλλωνα στο Αιγαίο: Franchise λατρείας ή πολιτική θεοσέβεια;

Τζαβελοπούλου Κατερίνα, Ηρωολατρεία και πολιτική στις Αγορές της αρχαιότητας

Διάλειμμα, 13:00-15:00

Α΄ Απογευματινή Συνεδρία, 15:00-16:45

Από τους Κλασικούς στου Ρωμαϊκούς Χρόνους

Προεδρία: Ανεξίρη Σοφία, Μουρελάτος Διονύσης

Μπακανδρίτσου Ανδριανή, *Θρησκευτική αρχιτεκτονική και πολιτική: Το Ερέχθειο στην Ακρόπολη των Αθηνών*

Δαμίγος Στέλιος, *Πολιτική αξιοποίηση των εορτών στην Αρχαία Ελλάδα: Η περίπτωση της Αθήνας*

Λάλα Μιράντα, *Θρησκεία και Πολιτική: Αναθήματα των ελληνιστικών ηγεμόνων στα Πανελλήνια Ιερά*

Scirpo Paolo Daniele, *Η θρησκευτική πολιτική του Ιέρωνος Β΄ στις Άκρες*

Καϊμακά Νεφέλη, *Αττικόν Πανελλήνιον: Ένας θεσμός της ρωμαϊκής αυτοκρατορικής εποχής με πολιτικές στοχεύσεις και θρησκευτικά συμφραζόμενα*

Διάλειμμα, 16:45-17:00

Β΄ Απογευματινή Συνεδρία, 17:00-18:30

Βυζαντινοί Χρόνοι

Προεδρία: Παπαγεωργίου Αγγελική, Παπανικολάου Πρόδρομος

Ζούμπερη Ιωάννα, *Οι Πέρσες Μάγοι και ο Χριστιανισμός. Πολεμική και προπαγάνδα σε σχέση με τους Μάγους στα έργα των Χριστιανών εκκλησιαστικών συγγραφέων, των Πατέρων της Εκκλησίας και στους Βίους των αγίων του 4ου, 5ου και 6ου αιώνα*
Πάσσαρης Νικήτας, *Η απήχηση της οικονομιαχικής πολιτικής των αυτοκρατόρων στη βυζαντινή τέχνη του 8ου και του 9ου αιώνα*

Μηνάογλου Δήμητρα, *Θεολόγοι και βασιλείς ή βασιλεύοντες θεολόγοι; Η διαφορά στις σχέσεις Εκκλησίας-Κράτους ανάμεσα στον πατριάρχη Φώτιο και τον πάπα Νικόλαο*

Βασιλοπούλου Ναυσικά, *Οι αντιδράσεις της «αριστοκρατίας» στην ένωση των εκκλησιών κατά την εποχή των Παλαιολόγων*

Γ΄ Ημέρα, Σάββατο 24 Απριλίου

Αμφιθέατρο Δρακοπούλου, Κεντρικό κτήριο Πανεπιστημίου Αθηνών
(Πανεπιστημίου 30, Αθήνα)

Α΄ Πρωινή Συνεδρία, 09:30-11:00

Ο Δυτικός Κόσμος

Προεδρία: Ντάνου Φωτεινή, Λέκκα Βάσια

Τσκοκλή Άννα-Σουσάνα, *Ratsreformation: η λουθηρανική Μεταρρύθμιση στις γερμανικές πόλεις του 16ου αιώνα ως πολιτική επιλογή*

Μούτσιου Χαρούλα, *Ο πολιτικός ριζοσπαστισμός την περίοδο της Αγγλικής Επανάστασης:*

Το παράδειγμα του Gerrard Winstanley και των Diggers

Αμπούτης Αντώνης, *Ο «Εκλεκτός» βρετανικός λαός και οι «Άθεοι Γάλλοι»: Η βρετανική προπαγάνδα και η ανασηματοδότηση της «βρετανικότητας» κατά την περίοδο 1789-1820*

Χαρίση Μαριλένα, *Η θρησκευτική τέχνη ως συγχρονισμένη πολιτική αλληγορία. Τα αντιπολεμικά έργα του Max Beckmann*

Αγγελής-Δημάκης Δημήτρης, *Η Εκκλησία ως σύμμαχος του φρανκικού καθεστώτος*

Διάλειμμα, 11:00-11:15

Β΄ Πρωινή Συνεδρία, 11:15-13:00

Θεωρητικές προεκτάσεις: Θεωρία, Ιδεολογία, Φιλοσοφία

Προεδρία: Σειρηνίδου Βάσω, Πάλλης Γιώργος

Λάγιος Θανάσης, *Από την πολιτική της Θεολογίας στη θεολογία της Πολιτικής: Η φουκωική γενεαλογία του κριτικού λόγου*

Βουτσινά Λήδα, *Παιγνιώδεις δράσεις: Μία μετάβαση από τη Θρησκεία (του Agamben) στην Πολιτική (του Badiou)*

Σακελλαρίου Αλέξανδρος, *Πολιτική, θρησκεία, ιδεολογία. Η ιδεολογία του Ελληνοχριστιανισμού από τον Μεσοπόλεμο ως τη Μεταπολίτευση: Ανάδυση, κορύφωση, επιρροές*

Μπίζας Κωνσταντίνος, *Η επιρροή της Ορθοδοξίας στη σύγχρονη ελληνική πολιτική κουλτούρα*

Λούπας Σωκράτης, *Η κοινή χρήση εικονογραφικών προτύπων από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Η απευθείας επαφή με τον θεό ως μέσο πολιτικής και θρησκευτικής καθιέρωσης*

Διάλειμμα, 13:15-15:00

Α΄ Απογευματινή Συνεδρία, 15:00-16:30

Ελλάδα: 20ός αιώνας

Προεδρία: Βαρλάς Μιχάλης, Κουτσογιάννης Θεοδωρής

Δημανοπούλου Δώρα, *Η εισροή θρησκευτικών δογμάτων στις πολιτικές του Μεσοπολέμου: Όψεις της προσέγγισης αγγλικανικής και ορθόδοξης ελληνικής εκκλησίας*

Τσιρώνης Θεοδόσης, *Η εμπλοκή της Εκκλησίας της Ελλάδος στο βενιζελικό πραξικόπημα της 1^{ης} Μαρτίου 1935*

Βουτσινά Σταλίνα, *Οι τελετές της μεταξικής προπαγάνδας στα πλαίσια του Γ΄ Ελληνικού Πολιτισμού*

Κατσάπης Κώστας, *Νεολαία, θρησκευτικό συναίσθημα και Εκκλησία στην Ελλάδα των συνταγματαρχών*

Διάλειμμα, 16:30-16:45

Β΄ Απογευματινή Συνεδρία, 16:45-18:15

Οθωμανική αυτοκρατορία και βενετικές κτήσεις στον ελλαδικό χώρο

16:45-18:15

Προεδρία: Κωνσταντινίδου Κατερίνα, Χήναρη Βάνια

Κυριαζή Κωνσταντίνα, *Πολιτική των Βενετών στην περιοχή του Χάνδακα κατά την πρώιμη Βενετοκρατία: Ναοί αφιερωμένοι στον Άγιο Μάρκο*

Τσακίρη Ρομίνα, *“Per istigatione del Diavolo, contra le leggi Divine et humane...”:* *Θρησκευτικές επιρροές σε δικαστικά έγγραφα από το νησί της βενετοκρατούμενης Κρήτης (16ος και 17ος αιώνας)*

Πασχαλίδου Δόμνα, *Πόλεμος, θρησκεία και καθημερινή ζωή στην Επανάσταση του 1821: Πολιτικές και νοοτροπιακές αναγκαιότητες*

Κωτσόπουλος Σοφοκλής - Τζηρίνη Ειρήνη, *Οθωμανοί και μεταβυζαντινή μορφολογία. Πολιτική επιβολή, κοινωνική επίδραση και εθνική αντίδραση ως αρχιτεκτονική έκφραση σε ναούς του νομού Φλώρινας*

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ

Η Εκκλησία ως Σύμμαχος του Φρανκικού Καθεστώτος

Ο Φράνκο χρησιμοποίησε ένα ευρύ δίκτυο συμμαχιών προκειμένου να διατηρηθεί στην εξουσία για 36 χρόνια (1939-1975). Η Εκκλησία ήταν ένας από τους σημαντικότερους κοινωνικούς του συμμάχους. Ο τονισμός της καθολικότητας, ως αναπόσπαστο κομμάτι της ισπανικής ταυτότητας, είναι χαρακτηριστική ένδειξη του κεντρικού ρόλου της Εκκλησίας. Μετά τη λήξη του Εμφύλιου και ενώ κατά τη διάρκεια του η Εκκλησία είχε ταχθεί σαφώς υπέρ των εθνικιστικών δυνάμεων, άρχισαν να παραμερίζονται οι υπόλοιπες συμμαχίες του Φράνκο (φαλαγγίτες και μοναρχικοί) και να ενισχύεται η θέση της Εκκλησίας. Κατά τις δεκαετίες του 1940 και 1950, η Καθολική Εκκλησία είχε αποκτήσει πολύ μεγάλη δύναμη και η επιρροή της εκτεινόταν σε διάφορους τομείς της ζωής των Ισπανών. Κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1950, παρατηρείται η είσοδος της Εκκλησίας στην ισπανική πολιτική ζωή. Τέλος, τα επόμενα δεκαπέντε χρόνια, άρχισαν να εμφανίζονται φωνές μέσα στους κόλπους της Εκκλησίας, οι οποίες διαφωνούσαν με την παροχή αμέριστης στήριξης σε κάθε κίνηση του Ισπανού ηγέτη.

Στην εργασία αυτή θα μελετηθεί ο ρόλος της Εκκλησίας ως βασικού κοινωνικού ερείσματος του φρανκικού καθεστώτος στην Ισπανία. Συγκεκριμένα, θα διερευνηθεί η υποστήριξη που προσέφερε στο καθεστώς, οι μορφές που έλαβε η υποστήριξη αυτή, καθώς και οι διακυμάνσεις που είχε κατά τη διάρκεια της φρανκικής δικτατορίας. Στο πλαίσιο αυτό, θα παρουσιαστούν σημαντικές πολιτικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα τόσο σε εθνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο, και οι οποίες επηρέασαν τη σχέση καθεστώτος και Εκκλησίας.

**Ο «Εκλεκτός» βρετανικός λαός και οι «Άθροι Γάλλοι»:
Η βρετανική προπαγάνδα και η ανασηματοδότηση της
«βρετανικότητας» κατά την περίοδο 1789 – 1820**

Η αγγλο-γαλλική πολεμική σύγκρουση κατά τη Γαλλική Επανάσταση και τη ναπολεόντεια περίοδο, θα διαμορφώσει μία νέα δυναμική ως προς τη σημασιοδότηση της βρετανικότητας. Αυτή η διαδικασία θα ενεργοποιηθεί κατά κύριο λόγο από την πολιτική ελίτ της Βρετανίας μέσα στο πλαίσιο μίας ευρύτερης εθνικής προπαγάνδας, ο στόχος της οποίας θα είναι διττός. Από τη μία θα προσπαθήσει να προκαλέσει τη μεγαλύτερη δυνατή συσπείρωση της βρετανικής κοινωνίας, ώστε να μπορέσει η Βρετανία να ανταποκριθεί σε μία πρωτοφανή για τα δεδομένα της εποχής πολεμική προσπάθεια. Από την άλλη, βασικός στόχος θα είναι η περιθωριοποίηση των ριζοσπαστικών πολιτικών ρευμάτων στο εσωτερικό της βρετανικής κοινωνίας, τα οποία διακρίνονταν από συμπάθεια προς τις πολιτικές αντιλήψεις της επαναστατικής Γαλλίας. Ένας από τους βασικούς πυλώνες πάνω στον οποίο θα βασιστεί η επίσημη προπαγάνδα του βρετανικού Καθεστώτος (Establishment) θα είναι και η έννοια της «μοναδικότητας» του βρετανικού έθνους ως «σκεύους εκλογής» από τη Θεία Πρόνοια με αποστολή τη διαφύλαξη της θρησκείας, του ευρωπαϊκού πολιτισμού, της ελευθερίας και της ιεραρχίας, απέναντι στο νέο γαλλικό καθεστώς της αθεΐας, της αναρχίας, της τυραννίας και εν τέλει της βαρβαρότητας. Ο προτεσταντικός χαρακτήρας του βρετανικού έθνους, όπως είχε διαμορφωθεί κατά τον 17^ο και 18^ο αιώνα και πάντα σε αντιπαράθεση με την «παπική» Γαλλία, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα θα μετεξελιχθεί, σε μεγάλο βαθμό ενσυνείδητα, προσαρμοσμένος στα νέα δεδομένα που έφερε η Γαλλική Επανάσταση και η κυριαρχία του Ναπολέοντα.

Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι η ανίχνευση του ρόλου της αριστοκρατικής ελίτ και του Στέμματος στην προσπάθεια για την αναδιαμόρφωση του βρετανικού εθνικού αφηγήματος και η αλληλεπίδρασή των μηχανισμών κατασκευής του νέου αυτού αφηγήματος με τις ιδεολογικές και θρησκευτικές προσλήψεις άλλων κοινωνικών στρωμάτων της Βρετανίας στα τέλη του 18^{ου} αιώνα και τις αρχές του 19^{ου}.

Φιμώνοντας τους θεούς; Το πάνθεον των ευβοϊκών αποικιών της Σικελίας και η πολιτική των Δεινομενιδών

Στην παρούσα ανακοίνωση θα αναφερθούμε στις αλλαγές που ενδεχομένως επήλθαν από την επεκτατική και πληθυσμιακή πολιτική των Δεινομενιδών στις λατρείες, αλλά και τα ιερά τριών ευβοϊκών αποικιών της Σικελίας: της Νάξου, της Κατάνης και των Λεοντίνων. Το θέμα εντάσσεται στα πλαίσια της διάστασης που μπορούσε, κατά περίπτωση, να ανακύψει ανάμεσα σε δύο βασικές αρχές που διείπαν τις σχέσεις των ελληνικών κρατών και ήταν γνωστές στον Θουκυδίδη (4, 98). Πράγματι, ο ιστορικός αναφέρει ότι σύμφωνα με τα θέσμια των Ελλήνων, όταν ένας εισβολέας κατακτούσε μια περιοχή, αυτομάτως αποκτούσε την κυριότητα των ιερών που βρίσκονταν επί του εδάφους της και αναλάμβανε τη διοίκησή τους. Όφειλε, ωστόσο, να σεβαστεί τα λατρευτικά έθιμα που υπήρχαν πριν από την εισβολή. Προς επίρρωση των παραπάνω, ο Πλάτωνας (Νόμοι, 848b-d) διατείνεται ότι, κατά τη διάρκεια της εγκατάστασης αποίκων σε μία περιοχή, οι νεοφερμένοι όφειλαν να διατηρήσουν τις προϋπάρχουσες ελληνικές λατρείες. Ο ίδιος συγγραφέας, μάλιστα, ισχυρίζεται (Νόμοι, 955e) ότι δεν μπορούσε να καθιερωθεί εκ νέου ό,τι ήταν ήδη ιερό, διαπίστωση που συνεπάγεται την απαγόρευση να αντικατασταθεί η λατρεία μίας θεότητας από τη λατρεία μιας άλλης στο χώρο όπου αυτή τελούνταν ήδη.

Οι αντιδράσεις της «αριστοκρατίας» στην ένωση των εκκλησιών κατά την εποχή των Παλαιολόγων

Η ανακοίνωση αυτή στόχο έχει να παρουσιάσει τη γενικότερη στάση των μελών της άρχουσας τάξης έναντι των προσπαθειών των Βυζαντινών αυτοκρατόρων της δυναστείας των Παλαιολόγων για την ένωση της ορθόδοξης με την ρωμαιοκαθολική εκκλησία.

Η αντίδραση αυτών των πολύ ισχυρών, οικονομικά και πολιτικά, προσώπων, στους οποίους περιλαμβάνονται και μέλη του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος του αυτοκράτορα, διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των επαφών με τη Δύση. Συγχρόνως, οδήγησε σε αδιέξοδο την εξωτερική πολιτική και τις προσπάθειες μιας σειράς αυτοκρατόρων, οι οποίοι, ενώ συμφωνούσαν την ένωση με τον πάπα, συναντούσαν τη σθεναρή αντίδρασή τους στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας. Το γεγονός αυτό απέκοπτε κάθε ελπίδα επαφής με τη Δύση, καθώς και την αποστολή βοήθειας απέναντι στον τουρκικό κίνδυνο.

Θα εξεταστούν, αρχικά, οι αιτίες της στάσης αυτής των 'αριστοκρατών' και της προσχώρησής τους στην ανθενωτική μερίδα -στάσης που γινόταν πιο αδιάλλακτη καθώς ο κίνδυνος για την αυτοκρατορία αυξανόταν- αλλά και οι συνέπειές της.

Το σώμα της ανακοίνωσης θα διαμορφωθεί με βάση τις παρακάτω θεματικές παραμέτρους:

- Διαχρονική αντίδραση της άρχουσας τάξης σε ο,τιδήποτε αφορούσε τη Δύση
- Συσχέτιση της αντίδρασης ως προς την ένωση με δύο άλλα θρησκευτικο-πολιτικά κινήματα της Παλαιολόγειας εποχής, το Αρσενιατικό σχίσμα και την έριδα των Ησυχαστών
- Συμμετοχή στην ανθενωτική παράταξη μελών της αυτοκρατορικής οικογένειας
- Σύντομη αναφορά σε μερικά επιλεγμένα πρόσωπα

Τέλος, ως βάση για τη μελέτη του θέματος θα χρησιμοποιηθούν κυρίως τα ιστορικά κείμενα της εποχής και ορισμένα σώματα επιστολών. Ενδεικτικά, αναφέρονται οι *Συγγραφικαί Ιστορίαι* του Γεωργίου Παχυμέρη, οι *Λόγοι Ρωμαϊκῆς Ιστορίας* του Νικηφόρου Γρηγορά και το *Βραχύ Χρονικόν* του Γεωργίου Σφραντζή. Το έργο ορισμένων από αυτούς, όπως ο Γρηγοράς, έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς συμμετείχαν προσωπικά στις διαπραγματεύσεις για την ένωση ή σε κάποια από τις θρησκευτικές έριδες της εποχής.

Παιγνιώδεις δράσεις: Μία μετάβαση από τη Θρησκεία (του Agamben) στην Πολιτική (του Badiou)

Η ανακοίνωση αποτελεί μία απόπειρα συνάντησης των σκέψεων του Giorgio Agamben για τη θρησκεία με τον στοχασμό για το πολιτικό του Alain Badiou, με καταλύτη την παιγνιώδη δράση.

Στη βάση του προβληματισμού βρίσκονται οι τοποθετήσεις του Giorgio Agamben σχετικά με τη θρησκεία και το ιερό, όπως αυτές εκφράζονται στο κείμενό του “*Infancy and History*”. Στηριζόμενοι στην αντίληψή του για τη θρησκεία, ως αυτό που αποσπά αντικείμενα, τόπους, ζώα ή ανθρώπους από την κοινοχρηστία μεταφέροντάς τα σε μια ξεχωριστή σφαίρα, ακολουθούμε το συλλογισμό του για να εξηγήσουμε τις διαδικασίες ανατροπής της θρησκευτικότητας και άρσης της ιερότητας, τις διαδικασίες, δηλαδή, βεβήλωσης. Σύμφωνα με επισήμανση του Agamben, «Όχι μόνο δεν υφίσταται θρησκεία άνευ διαχωρισμού-διάζευξης, αλλά κάθε διαχωρισμός εμπεριέχει ή διατηρεί εντός του έναν αυθεντικά θρησκευτικό πυρήνα». Με βάση την τοποθέτηση αυτή, το ενδιαφέρον εστιάζεται στο εξής σε μια ειδική κατηγορία βεβηλωτικών πράξεων, αυτή των παιγνιωδών δράσεων. Το παιχνίδι αντιμετωπίζεται εδώ ως μια ανατρεπτική διαδικασία, μια δράση που τείνει να άρει κάθε διάζευξη και διαχωρισμό και να συνδέσει ετερόκλητα στοιχεία, μια αμιγώς βεβηλωτική μηχανή. Και ταυτόχρονα ως μια σχεδόν αυτοαναφορική διαδικασία, μια πράξη αισθητική και μη-απαραίτητη, μια πράξη διαφοροποιητική. Τα χαρακτηριστικά αυτά συστήνουν μια ιδιόμορφη σχέση ανάμεσα στην παιγνιώδη δράση και την πραγματικότητα της κοινωνικής ζωής. Αναλύοντας το χαρακτήρα και τις ιδιαιτερότητες της σχέσης αυτής, όπως επίσης και τα επακόλουθα της παιγνιώδους δράσης πάνω στο κοινωνικό πλέγμα, οδηγούμαστε στη σκέψη πως η παιγνιώδης δράση ως βεβηλωτική πράξη αποτελεί και μια ιδιαίζουσα πολιτική πράξη. Η πολιτική εδώ, προσεγγίζεται πάνω στη βάση των τοποθετήσεων του Badiou, όχι σαν ένας τρόπος δράσης στα πλαίσια ενός πολιτικού συστήματος, αλλά ως μια πράξη ελεύθερη και διαφοροποιητική με ενεργό επιρροή πάνω στη ζωή του κοινωνικού συνόλου, μια πολιτική χειραφέτησης.

Εκκινώντας λοιπόν από τη θρησκεία και με όχημα το παιχνίδι ως πράξη ανατρεπτική και διαφοροποιητική, αποσυναρμολογούμε την ιδέα του ιερού και του θρησκευτικού μέσα από μια διαδικασία βαθιά πολιτική.

Οι τελετές της μεταξικής προπαγάνδας στο πλαίσιο του Γ΄ Ελληνικού Πολιτισμού

Μετά τον αντικοινοβουλευτισμό και τον αντικομμουνισμό, η επόμενη ιδεολογική πρόταση του μεταξικού καθεστώτος βρήκε πρόσφορο έδαφος κάτω από την ομπρέλα του εθνικισμού και πεδίο εφαρμογής στον πνευματικό τομέα. Ο Μεταξάς λοιπόν, θεωρώντας τον εαυτό του ως συνεχιστή του Αρχαίου (Α΄) και Βυζαντινού (Β΄) Πολιτισμού, είχε ως στόχο την φυλετική ενότητα του Έθνους καθώς και την διατήρηση των παραδόσεων. Αυτό που παρουσιάζει, όμως, μεγάλο ενδιαφέρον, τόσο για την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, όσο και για την ιστορία της ελληνικής τέχνης είναι ότι για πρώτη φορά στο νεοελληνικό κράτος οι «τέχνες» έχουν προνομιακό ρόλο και λειτουργούν σαν ιδανικό του έθνους. Στο όνομα δηλαδή μιας πολιτιστικής – πολιτισμικής συνέχειας «χτίζεται» η ιδεολογία του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου, όπου οι όροι φυλή, θρησκεία και ένδοξο πολιτιστικό παρελθόν λειτουργούν ως πλατφόρμα για την μεταξική ιδεολογία και συνδράμουν την εγκαθίδρυση της πολιτικής του καθεστώτος. Εξάλλου, στην μεσοπολεμική Ελλάδα η ιστορία του Έθνους και το θρησκευτικό αίσθημα παίζουν αρκετά σημαντικό ρόλο και θα είναι τα κατεξοχήν σημεία χειραγώγησης που θα χρησιμοποιήσει ο Μεταξάς για την εδραίωσή του απέναντι στον λαό.

Υιοθετώντας την γραμμή του Giuseppe Bottai και του Benito Mussolini, ο Μεταξάς επιδεικνύει μια τάση για διαλλακτικότητα και ίσως μια πλουραλιστική στάση στα καλλιτεχνικά ζητήματα της περιόδου (όπως οι πανελλήνιες εκθέσεις που διοργανώνει υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας), αλλά ουσιαστικά η διεύρυνση των θεσμών που ακολουθεί αποσκοπεί στον πλήρη έλεγχο της καλλιτεχνικής ζωής και οι παροχές του στην εξασφάλιση της αποδοχής του από τους καλλιτέχνες, όπως άλλωστε και η συνολική κοινωνική του πολιτική, που απέβλεπε στην κατάργηση του κοινοβουλευτισμού.

Αντικείμενο λοιπόν, της συγκεκριμένης ανακοίνωσης είναι το θεωρητικό υπόβαθρο του «Γ΄ Ελληνικού Πολιτισμού» σε σχέση με την τέχνη, τόσο μέσα από τους εκφωνηθέντες λόγους του ίδιου του Μεταξά και των ανθρώπων του καθεστώτος, όσο και σε σύγκριση με τα αντίστοιχα καθεστώτα του ευρωπαϊκού χώρου που λειτούργησαν σαν συγκοινωνούντα δοχεία σε θέματα πολιτιστικής πολιτικής.

Σχέση πολιτικής και θρησκευτικής εξουσίας κατά τη Μυκηναϊκή Εποχή με βάση τις πινακίδες Γραμμικής Β΄

Παρά το λογιστικό τους χαρακτήρα, οι πινακίδες Γραμμικής Β΄ παρουσιάζουν ευρύ ενδιαφέρον παρέχοντας πληροφορίες και για τη θρησκευτική ζωή και οργάνωση των μυκηναίων, η έλλειψη δε κειμένων αμιγώς θρησκευτικών, καθιστά τις πληροφορίες αυτές μοναδικές. Τα μυκηναϊκά τεκμήρια και ιδιαίτερα οι κτηματικές καταγραφές (σειρά Ε της Πύλου), αποκαλύπτουν την ύπαρξη ποικίλων κατηγοριών ιερέων. Η κατηγοριοποίηση αυτή φανερώνει την έντονη διαφοροποίηση λειτουργιών και ιεράρχησης που χαρακτήριζε το μυκηναϊκό κλήρο. Η θρησκευτική οργάνωση εμφανίζεται να είναι στενά συνυφασμένη με τη διοίκηση του ανακτόρου, χωρίς όμως να υπάρχουν ασφαλή δεδομένα για θεϊκή ενδεχομένως βασιλεία. Ήταν ο μυκηναϊός μονάρχης ταυτόχρονα πολιτικός και ιερατικός άρχων; Είχαν οι ιερείς παράλληλα με τα ιερατικά καθήκοντα και άλλες αρμοδιότητες, πολιτικού ενδεχομένως χαρακτήρα; Ή, και αντίστροφα, οι αξιωματούχοι επωμίζονταν παράλληλα με τα διοικητικά και πολιτικά καθήκοντά τους και θρησκευτικά καθήκοντα; Η προσπάθεια απάντησης των ανωτέρω ερωτημάτων θα στηριχθεί στα επιγραφικά δεδομένα.

Πολιτική αξιοποίηση των εορτών στην Αρχαία Ελλάδα: η περίπτωση της Αθήνας

Αν η δημόσια έκφραση της λατρείας αποτελεί διαχρονικά έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες του δημόσιου βίου, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτό ισχύει πολύ περισσότερο για την αρχαία Αθήνα. Πρόκειται, άλλωστε, για μία πόλη – κράτος στην οποία η θρησκεία γενικότερα, αλλά και οι εορτές ειδικότερα, παίζουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο, όπως π.χ. φαίνεται στο κείμενο του επιτάφιου λόγου που ο Θουκυδίδης μας παρουσιάζει να εκφωνείται από τον Περικλή (Θουκ: 2.35-2.46, και ειδικότερα για τις γιορτές 2.38.1)

Μία σύντομη εξέταση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των θρησκευτικών πρακτικών και της πολιτικής ζωής της πόλης, αναδεικνύει την ιδιαίτερη σημασία που είχαν οι γιορτές για τους Αθηναίους. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η πόλη σε όλη την πορεία της διατηρούσε, μέσω των θρησκευτικών εορτών της, στη συλλογική μνήμη τα σημαντικότερα γεγονότα της ιστορίας της, ενίσχυε τη συνοχή του σώματος των πολιτών της, αναδείκνυε σημαντικές προσωπικότητες και προσάρμοζε τις σχέσεις της με άλλες πόλεις ή μεγάλες δυνάμεις του χώρου (κατά την ελληνιστική εποχή).

Αναλυτικά τα επιμέρους θέματα που θα εξεταστούν στην ανακοίνωση είναι:

1. Μύθος, απώτερο παρελθόν και αξιοποίηση πολεμικών επιτυχιών του ιστορικού παρελθόντος.
2. Εσωτερική πολιτική: δημιουργία ταυτότητας, συνοχή και συγκρότηση του σώματος των πολιτών.
3. Εξωτερική πολιτική και χρήση των εορτών: Αθηναϊκή Συμμαχία και εορτές των ελληνιστικών ηγεμόνων.

Η εισροή θρησκευτικών δογμάτων στις πολιτικές του Μεσοπολέμου: όψεις της προσέγγισης αγγλικανικής και ορθόδοξης ελληνικής εκκλησίας

Η παρουσίαση μας αποσκοπεί να ανασυνδέσει, μέσα από το αρχαιακό υλικό, το πολιτικό και εκκλησιαστικό πεδίο, στο οποίο αναπτύχθηκαν οι προσπάθειες προσέγγισης της ορθόδοξης ελληνικής εκκλησίας με την αγγλικανική κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου. Βασικός άξονας της μελέτης αυτής είναι η εξιστόρηση και ανάλυση του ρόλου του Μελετιίου Μεταξάκη ως Μητροπολίτη Αθηνών, Οικουμενικού Πατριάρχη και Πατριάρχη Αλεξανδρείας, στην εξέλιξη των προσπαθειών αυτών. Εξετάζοντας τις πτυχές του διαλόγου μεταξύ των δύο εκκλησιών, θα επιχειρήσουμε να αποσαφηνίσουμε τις προϋποθέσεις και τις συνέπειες της πολιτικής δραστηριοποίησης της εκκλησίας καθώς επίσης και να ερμηνεύσουμε πώς διαπλέκονται οι ανταγωνισμοί και οι συμμαχίες των χριστιανικών εκκλησιών με την πολιτική των ευρωπαϊκών κρατών μετά το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Τίθεται, λοιπόν, το ερώτημα πώς ένας θρησκευτικός και εκκλησιαστικός στόχος -η ενότητα των Εκκλησιών- μετατρέπεται σε πολιτικό και μετατοπίζεται στη σφαίρα των ενδιαφερόντων και συμφερόντων των ευρωπαϊκών κρατών.

Στο πλαίσιο του εκσυγχρονισμού που παρατηρείται από τις βενιζελικές κυβερνήσεις, τέθηκε από νωρίς και ο εκσυγχρονισμός της εκκλησίας. Η προσέγγιση της αγγλικανικής με την ορθόδοξη εκκλησία υπηρέτησε τον εκσυγχρονισμό της εκκλησίας που επιχειρείται κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, ενώ ταυτόχρονα η επιδιωκόμενη ένωση των δυο εκκλησιών εξυπηρέτησε πιστά την ιδέα της εθνικής ολοκλήρωσης. Πώς συνέπεσαν, όμως, και συμπορευτήκαν τα βρετανικά συμφέροντα με τις ελληνικές εθνικές και εκσυγχρονιστικές επιδιώξεις; Πώς η ένωση των δυο εκκλησιών θα προσέφερε στη Βρετανία την αναδρομική αυτοκρατορική νομιμοποίηση που επιδίωκε και η Ρωσία, μέσω της κατάκτησης της Κωνσταντινουπόλεως; Η ενωμένη εκκλησία θα αποτελούσε την συμβολική επικύρωση της αγγλοσαξονικής κυριαρχίας, ταυτίζοντας την ορθόδοξη Οικουμένη με τη Βρετανική Αυτοκρατορία; Το διακύβευμα, λοιπόν, της «θρησκευτικής ενότητας» τίθεται όχι τόσο από την σκοπιά της δογματικής θεολογίας, όσο στο σταυροδρόμι της μελέτης των διεθνών σχέσεων, της πολιτικής και διπλωματικής ιστορίας και της κοινωνιολογίας των θρησκειών.

Η διαπλοκή της Θρησκείας και της Πολιτικής στο Βιβλικό Ισραήλ: οι περιπτώσεις των Βασιλέων Άχαζ, Εζεκία και Μανασσή

Στα πρώτα βήματα του λαού του Ισραήλ μετά την εγκατάσταση στη Γη της Χαναάν, το πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης του λαού είναι ομιχλώδες, καθώς την «εξουσία» ασκούν θρησκευτικοί ηγέτες γνωστοί ως Κριτές. Η έλευση των Λαών της Θαλάσσης και η αδυναμία επαρκούς διαδοχής του τελευταίου Κριτή Σαμουήλ οδηγεί στην εγκαθίδρυση του θεσμού της Βασιλείας και της Ηνωμένης Μοναρχίας με τους περίφημους Βασιλείς Σαούλ, Δαβίδ και Σολομώντα. Η διάσπαση της Ηνωμένης Βασιλείας σε Βόρειο και Νότιο Βασίλειο δικαιολογείται από το συντάκτη του βιβλικού κειμένου ως τιμωρία για τη θρησκευτική αποστασία του λαού. Στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τίθενται οι τρεις βασιλείς Άχαζ, Εζεκίας και Μανασσής και ερευνάται το κατά πόσο η διακυβέρνηση της χώρας είναι άρτια συνδεδεμένη με την υπακοή στη θρησκεία του Γιαχβέ και το κατά πόσο η αρχαιολογία δύναται ως αρωγός επιστήμη να επιβεβαιώσει την εικόνα του βιβλικού κειμένου.

Σολομών ο Κύριος των δαιμόνων. Η κατασκευή μιας πρώιμης χριστιανικής δαιμονολογίας και η ιδεολογική της τοποθέτηση κατά την πρώιμη μετακωνσταντίνηα περίοδο

Θέμα της ανακοίνωσης είναι ένα κείμενο με το όνομα «Διαθήκη Σολομώντος», το οποίο η ερευνήτρια μελετά για την εκπόνηση της διπλωματικής της εργασίας. Συνοπτική παρουσίαση της υπόθεσης: την εποχή της οικοδόμησης του αρχαίου ναού στην Ιερουσαλήμ, ο βασιλιάς Σολομών λαμβάνει από τον Θεό μέσω του αρχαγγέλου Μιχαήλ ένα δαχτυλίδι με σφραγίδα, με το οποίο σφραγίζει και υποτάσσει όλους τους δαίμονες που υπάγονται στον άρχοντα των δαιμονίων Βεελζεβούλ. Με την βοήθεια των υποταγμένων δαιμόνων, ο Σολομών χτίζει το ναό και στερεώνει τη βασιλεία του. Στο τέλος όμως του επιφυλάσσεται η πτώση.

Το κείμενο χρονολογείται στον 4ο αι. μ.Χ., εποχή της πολιτικής νίκης αλλά όχι ακόμη οριστικής επικράτησης του Χριστιανισμού και παρουσιάζει ενδιαφέρον καθώς αποτελεί ιδεολογικό προϊόν μιας μεταβατικής περιόδου που συμπυκνώνει μέσα από μια παραδειγματική ιστορία λαϊκοθρησκευτικές και θεολογικές αντιλήψεις της μεσογειακής αρχαιότητας οι οποίες εντάσσονται στα χριστιανικά πλαίσια και στην ιδεολογία του υπό ίδρυση χριστιανικού κράτους.

Τον 4ο αι. ο Κωνσταντίνος ενισχύει πολιτικά τον Χριστιανισμό και ανοικοδομούνται στους Αγίους Τόπους ο Ναός της Γέννησης στη Βηθλεέμ και ο Ναός της Ανάστασης στον αποκαλούμενο λόφο του Γολγοθά. Σημαντικές στην προκειμένη περίπτωση είναι οι μαρτυρίες της εποχής πως στον Ναό της Ανάστασης φυλασσόταν ως κειμήλιο το δαχτυλίδι του Σολομώντα..

Θέματα προς διερεύνηση αποτελούν:

- α) Η εξουσιαστική σχέση του βασιλιά Σολομώντα προς τους δαίμονες, που αντιστοιχεί στην σχέση δεσπότη-δούλου, καθώς και η γενικότερη αντιστοιχία κοινωνικοπολιτικής και μεταφυσικής τάξης.
- β) Η διερεύνηση των βλαπτικών ενεργειών των δαιμόνων, η παρουσίαση των οποίων παρέχει ισχυρές ενδείξεις για πολιτική χρήση του μεταφυσικού φόβου.
- γ) Η πιθανή αντιστοιχία της ίδρυσης του Ναού του Σολομώντα με την νέα ιδρυτική πράξη του κράτους ως Νέας Ιερουσαλήμ.

Οι Πέρσες Μάγοι και ο Χριστιανισμός. Πολεμική και προπαγάνδα σε σχέση με τους Μάγους στα έργα των Χριστιανών εκκλησιαστικών συγγραφέων, των Πατέρων της Εκκλησίας και στους Βίους των αγίων του 4ου, 5ου και 6ου αι.

Επί Σασανιδών (226-637 μ.Χ.), οι Μάγοι (ιερείς του Ζωροάστρη) απέκτησαν πλήρη κυριαρχία στο χώρο της θρησκείας και είχαν άμεση επιρροή στην κρατική εξουσία που στήριζε το Ζωροαστρισμό και τον επέβαλε ως επίσημη θρησκεία σε όλους τους λαούς της αυτοκρατορίας του Ιράν.

Οι Μάγοι εμφανίζονται συχνά στις Βυζαντινές πηγές ως άνθρωποι της ιδιαίτερης εμπιστοσύνης του Πέρση Μεγάλου Βασιλιά και φαίνεται πως τον επηρεάζουν όχι μόνο σε θρησκευτικά ζητήματα, αλλά και σε καθαρά πολιτικά και στρατιωτικά θέματα. Κατά τη βασιλεία του Σαπώρ Β΄ (309 – 379), η μεταστροφή του Κωνσταντίνου στον χριστιανισμό έφερε τους χριστιανούς της Περσίας σε δύσκολη θέση. Οι χριστιανοί υπήκοοι θεωρούνταν αυτομάτως ύποπτοι ως κατάσκοποι των Ρωμαίων εχθρών.

Ο πόλεμος μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων (Βυζαντίου – Περσίας) εξελίχθηκε έτσι κατά τους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες περισσότερο σε ιδεολογικό πόλεμο παρά σε στρατιωτικό, μια και που και οι δύο δυνάμεις επιδίωκαν παράλληλα με τον πολιτικό έλεγχο εδαφών και τη μεταστροφή των λαών που ήλεγχαν στη δική τους θρησκευτική ιδεολογία. Στον πόλεμο αυτό οι Μάγοι αναδεικνύονται ως οι κύριοι αντίπαλοι της προσπάθειας για τη διάδοση του χριστιανισμού στους λαούς της αυτοκρατορίας του Ιράν και του οράματος για τη δημιουργία της παγκόσμιας χριστιανικής οικουμένης. Για αυτό και στοχοποιούνται (ενίοτε και δαιμονοποιούνται) από τους Εκκλησιαστικούς συγγραφείς και τους Πατέρες της Χριστιανικής Εκκλησίας.

Παράλληλα, ο ανταγωνισμός των δύο θρησκείων οδήγησε τους θεωρητικούς της Χριστιανικής Εκκλησίας στην άκρατη εκμετάλλευση του θέματος των Μάγων της Βηθλεέμ και της προσκύνησης του Θείου Βρέφους. Ο Τερτυλλιανός (155 – 220 μ.Χ.) μετέτρεψε τους Μάγους σε βασιλείς, ενώ ο ψευδο-Χρυσόστομος τους παρουσίασε να προσηλυτίζονται από τον απόστολο Θωμά κατά το ιεραποστολικό του ταξίδι στην Περσία και την Ινδία.

Οι Βίοι των χριστιανών μαρτύρων όπως του Επισκόπου Μαρουθά και της Αγίας Σιρήν, αναδεικνύονται ως ένα ιδιαίτερα αποτελεσματικό μέσο για άσκηση θρησκευτικής προπαγάνδας.

Αττικόν Πανελλήνιον: Ένας θεσμός της ρωμαϊκής αυτοκρατορικής εποχής με πολιτικές στοχεύσεις και θρησκευτικά συμφραζόμενα

Η ανακοίνωση θα βασιστεί στην εργασία που παρουσιάστηκε στα πλαίσια μεταπτυχιακού σεμιναρίου με θέμα την ένωση του «Πανελληνίου», ενός συνδέσμου ελληνικών πόλεων με βασική του αποστολή τη διοργάνωση της αυτοκρατορικής λατρείας και των σχετικών με αυτή λατρευτικών εκδηλώσεων, ο οποίος ιδρύθηκε στην Αθήνα, το 131/2 μ.Χ. από τον αυτοκράτορα Αδριανό.

Βασικούς άξονες της ανακοίνωσης θα αποτελέσουν οι πολιτικές στοχεύσεις που έγινε προσπάθεια να πραγματοποιηθούν -μέσω της ένωσης του Πανελληνίου- από την πλευρά της κεντρικής αυτοκρατορικής εξουσίας, από την πλευρά των ελληνικών πόλεων και από την πλευρά των τοπικών ελίτ των πόλεων.

Ειδικότερα, από την πλευρά της κεντρικής εξουσίας θα εξεταστεί αφενός η προσπάθεια σύζευξης του διαμορφωμένου, κατά τη ρωμαϊκή εποχή, πολιτικού και θρησκευτικού status quo, με ένα ήδη προϋπάρχον ιστορικό και πολιτιστικό παρελθόν και, αφετέρου η προσπάθεια ανάπτυξης στενότερων δεσμών, τόσο μεταξύ των πόλεων, όσο και μεταξύ των πόλεων και της κεντρικής εξουσίας πάνω στη βάση του παρελθόντος αυτού.

Από την πλευρά των ελληνικών πόλεων θα εξεταστεί η προσπάθεια στενότερης σύνδεσης -μέσω του Πανελληνίου και με όχημα την αυτοκρατορική λατρεία- με την κεντρική εξουσία, οι βλέψεις που επιδιώκει να πραγματοποιήσει αυτή η σύνδεση αλλά και τα αποτελέσματα της, τόσο στο εσωτερικό των πόλεων, όσο και στις μεταξύ τους σχέσεις.

Τέλος, από την πλευρά των τοπικών ελίτ, θα εξεταστεί η προσπάθεια πραγματοποίησης προσωπικών στοχεύσεων, όπως η προώθηση της πολιτικής τους σταδιοδρομίας μέσω της συμμετοχής τους στην ένωση του «Πανελληνίου».

Νεολαία, θρησκευτικό συναίσθημα και Εκκλησία στην Ελλάδα των συνταγματαρχών

Στη διάρκεια της Απριλιανής Δικτατορίας του 1967 η αντίληψη ότι μια βασική αιτία του «προβλήματος – νεολαία», δηλαδή της ανάδυσης στο προσκήνιο (στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '60) μιας νεολαίας με αμφισβητησιακά προτάγματα, βρισκόταν στην υποχώρηση του θρησκευτικού συναίσθηματος των νέων, οδήγησε στην απόφαση να ληφθούν συντονισμένες δράσεις με στόχο την επιστροφή της ελληνικής νεολαίας στον «ορθό δρόμο». Στα τέλη της δεκαετίας του '60 ο κίνδυνος για το θρησκευτικό συναίσθημα των νέων φαίνεται να πηγάζει από διάφορα σημεία: για τους πολιτικοποιημένους της Αριστεράς, η θρησκεία αποτελεί, σύμφωνα με τις αναλύσεις των θεωρητικών της 21^{ης} Απριλίου, έναν παραδοσιακό αντίπαλο, δεδομένης της γνωστής άποψης του Μαρξ για τη χρήση της θρησκείας ως «όπιου του λαού». Για τους (θεωρητικά απολιτικοποιημένους) μετέχοντες στη νεανική κουλτούρα νέους, η θρησκεία φαίνεται να έχει έναν πλήρως υποβαθμισμένο ρόλο, καθώς η απομάκρυνσή τους από την «παραδοσιακή» ηθική είναι απόλυτη. Τέλος, για τους ενταγμένους στα νεανικά κινήματα της αμφισβήτησης η έννοια του «θείου» φαίνεται να έχει αποκτήσει ένα εντελώς καινούργιο περιεχόμενο: οι χίπις φλερτάρουν με τις κοσμοθεωρίες της Ανατολής και το διαλογισμό, τη στιγμή που χιλιάδες «ακούρευτοι και ρυπαροί νέοι» περνούν από την Αθήνα, προνομιακό σταθμό του “hippie trail” ταξιδιού τους προς το Κατμαντού και τις Ινδίες.

Η Δικτατορία της 21ης Απριλίου έχει θέσει εξ αρχής ως στόχο της την επαναφορά της νεολαίας στον «ορθό δρόμο». Στην κατεύθυνση αυτή μια συντονισμένη προσπάθεια πραγματοποιείται με στόχο την ανάσχεση των «καταστροφικών» επιρροών που έχουν καταστήσει τη νεολαία διεθνώς «δυσήνια» και εξεγερμένη. Εκκλησία, παραεκκλησιαστικές οργανώσεις και κατηχητικά, σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες του κράτους, καλούνται να επαναφέρουν στο δρόμο της χρηστής συμπεριφοράς μια νεολαία, για την οποία, όπως λέει ο Τζον Λένον στο τραγούδι του “God”, ο Θεός δεν φαίνεται να είναι τίποτε περισσότερο από μια ιδέα, μια κατασκευή (God is a concept...). Στην εισήγηση αυτή θα επιχειρηθεί μια αναδρομή στα βασικά σημεία του παραπάνω σχεδίου.

Πολιτική των Βενετών στην περιοχή του Χάνδακα κατά την πρώιμη Βενετοκρατία: Ναοί αφιερωμένοι στον Άγιο Μάρκο

Η κατάκτηση της Κρήτης από τους Βενετούς, στις αρχές του 13ου αιώνα, υπήρξε καθοριστικής σημασίας για τη μετέπειτα ιστορική τύχη του νησιού. Επιδιώκοντας πολιτική επιβολή και εδραίωση της κυριαρχίας τους, οι βενετικές αρχές γνώριζαν ότι για να καταφέρουν να ελέγξουν τον ντόπιο πληθυσμό έπρεπε να κόψουν όλους τους δεσμούς του ντόπιου κλήρου με το Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης. Έτσι, αντικατέστησαν τον ορθόδοξο αρχιεπίσκοπο με λατίνο υπάγοντας την κρητική εκκλησία στους πρωτοπαπάδες και επέτρεψαν τη χειροτονία του ορθόδοξου κλήρου μόνο σε βενετοκρατούμενες περιοχές εκτός Κρήτης. Η αφιέρωση θρησκευτικών κτηρίων στον Άγιο Μάρκο, προστάτη της Βενετίας και συμβόλου της κυριαρχίας της, που έγινε τα πρώτα χρόνια της κατάκτησης των Βενετών, είχε ως κύριο σκοπό τη νομιμοποίηση της παρουσίας τους στο νησί.

Οι λιγιστές πληροφορίες για αυτού του είδους τη δραστηριότητα έξω από το Χάνδακα καθιστούν τις νοταριακές πράξεις του 14ου αιώνα σημαντικότερες για τη μελέτη της ιδιωτικής ζωής των ανθρώπων, συμβάλλοντας στην κατανόηση του τρόπου διεύθυνσης της διοικητικής μηχανής στις διαφορετικές πτυχές της καθημερινότητας, ακόμη και σε θέματα θρησκευτικής ευλάβειας.

Στην περίπτωση μας, το χτίσιμο μιας εκκλησίας αφιερωμένης στον Άγιο Μάρκο στην επαρχία Πεδιάδος που καταγράφεται σε μια συμβολαιογραφική πράξη, καταδεικνύει την πολιτική έκφραση που εμπεριέχει μια κίνηση θρησκευτικού κατ' αρχάς περιεχομένου. Ο χορηγός-αφιερωτής της εκκλησίας που ανήκει στην οικογένεια Dandulo συνάπτει συμβόλαιο για να γκρεμιστεί η εκκλησία και στη θέση της αναλαμβάνει τα έξοδα για να χτιστεί όμοια εκκλησία αφιερωμένη στον Άγιο Μάρκο. Ένα τέτοιο γεγονός φαίνεται ότι δεν είναι τυχαίο. Ο Dandulo με αυτή του την κίνηση εκφράζει τη γενικότερη πολιτική της Βενετίας για την οποία οι δυτικοί ναοί δεν αποτελούσαν απλά χώρους λατρείας της λατινικής εκκλησίας, αλλά κυρίως έκφραση της πολιτικής δύναμης που συνδεόταν ή επηρέαζε τη χορηγία τους. Έτσι ο Άγιος Μάρκος ενσωματώνει και την πολιτική ταυτότητα του κράτους που εκπροσωπούσαν οι Dandulo.

Οθωμανοί και μεταβυζαντινή μορφολογία.

Πολιτική επιβολή, κοινωνική επίδραση και εθνική αντίδραση ως αρχιτεκτονική έκφραση σε ναούς του νομού Φλώρινας

Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζονται τρεις μεταβυζαντινοί ναοί του νομού Φλώρινας που αποτέλεσαν ενιαία μελέτη συντήρησης και αποκατάστασης. Πρόκειται για το ναό της Γεννήσεως της Θεοτόκου στις Κάτω Κλεινές (1838), τον Άγιο Δημήτριο στο Παρόρι (1837) και τον Άγιο Νικόλαο στο Κρατερό (1836). Μεταξύ τους οι ναοί συνδέονται άμεσα αφενός λόγω της μικρής γεωγραφικής και χρονολογικής απόστασης, και αφετέρου λόγω του ζωγραφικού τους διακόσμου που αποδίδεται στην ίδια ομάδα χιοναδιτών αγιογράφων, οι οποίοι έδρασαν στην περιοχή για περισσότερο από έναν αιώνα. Τα στοιχεία και τα συμπεράσματα που θα αναλυθούν, αποτελούν μέρος της αρχιτεκτονικής και αρχαιολογικής τεκμηρίωσης, η οποία αποτέλεσε σημαντικό κομμάτι της μελέτης αποκατάστασης. Η τεκμηρίωση αποτελείται κατ' αρχάς από σχέδια αποτύπωσης για τα οποία χρησιμοποιήθηκε η κλασική μέθοδος αλλά και όργανα laser και GPS. Επίσης, η λεπτομερής φωτογράφιση και η ανάλυση των εικόνων σε υπολογιστή αποδείχθηκε καίριας σημασίας για μνημεία που έχουν υποστεί εκτεταμένες φθορές και έντονες αλλοιώσεις. Ασφαλώς, η βιβλιογραφική έρευνα σε κείμενα και φωτογραφίες, αλλά, κυρίως, οι μαρτυρίες των κατοίκων αποτέλεσαν σημαντικό οδηγό για την κατανόηση της εξέλιξης των ναών μέσα στο χρόνο.

Παρά τα πολλά συνδεδεμένα στοιχεία των τριών ναών (απόσταση, χρονολογία, ζωγραφική), στη μορφολογία και στο μέγεθος δεν υπάρχει σχεδόν καμία αντιστοιχία. Ο ναός των Κλεινών είναι μονόχωρος ξυλόστεγος ναός με χαγιάτι, δίχως κωδωνοστάσιο και διαστάσεων περίπου (ΜxΠxΥ) 17x9x5 μέτρων. Ο ναός του Παρορίου είναι αμαροσκεπής (ίσως το μοναδικό δείγμα στην περιοχή), μονόχωρος δρομικός, διαστάσεων 17x11x6 με ξύλινο κωδωνοστάσιο 9 μέτρων ως συνέχεια του χαγιατιού. Ο ναός του Κρατερού είναι μία τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική με μεταγενέστερο λιθόκτιστο κωδωνοστάσιο ύψους 13 μέτρων και γενικές διαστάσεις 20x14x7. Από τη συσχέτιση της τεκμηρίωσης με την ανάλυση των ιστορικών, κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών κατανοούμε την έντονη μορφολογική ανομοιομορφία. Διακρίνουμε λοιπόν, ότι στις Κλεινές όπου έδρευε ο Μπέης της περιοχής, ο ναός είναι μικρός και κλειστοφοβικός γεγονός που μαρτυρεί μία φοβισμένη χριστιανική κοινότητα. Στο Παρόρι, στο οποίο δεν κατοικούσαν Τούρκοι αλλά οι επαφές μαζί τους ήταν συχνές, ο ναός είναι μεγαλύτερος και αργότερα προστέθηκε το κωδωνοστάσιο, γεγονός που φανερώνει μία ηπιότερη συμβίωση των κοινωνικών ομάδων. Τέλος στο Κρατερό, όπου δεν εγκαταστάθηκαν ποτέ Τούρκοι και ήταν, λόγω θέσης, αρκετά απομονωμένο, κατασκευάζεται, συγκριτικά, ένας μεγαλοπρεπής ναός σε ρυθμό και διαστάσεις με ένα μεταγενέστερο επιβλητικό κωδωνοστάσιο και μάλιστα με χρήση πολεμίστρας. Συμπεραίνουμε έτσι, ότι ο τύπος και το μέγεθος των ναών δεν σχετιζόνταν αποκλειστικά με την οθωμανική νομοθεσία, αλλά και με τον τύπο της κοινωνικής συμβίωσης των διαφόρων εθνικών και θρησκευτικών ομάδων.

Από την πολιτική της Θεολογίας στη θεολογία της Πολιτικής: η φουκωϊκή γενεαλογία του κριτικού λόγου

Είθισται να αντιλαμβανόμαστε τη νεωτερικότητα ως το σημείο ρήξης στη μακρόχρονη συμπλοκή και αλληλεπίδραση μεταξύ Θρησκείας και Πολιτικής, ταυτίζοντας το κίνημα του Διαφωτισμού με την επικράτηση της Πολιτικής επί της Θρησκείας ή με τη στιγμή κατά την οποία ο Ορθολογισμός και η Μεταφυσική ακολούθησαν διαφορετική πορεία. Είθισται, επίσης, να θεωρούμε ως απαραίτητη προϋπόθεση του ιστορικού συμβάντος της νεωτερικότητας την εμφάνιση και λειτουργία του νεώτερου επιστημονικού λόγου (discourse), ο οποίος υποτίθεται πως έχει αναλάβει μία κατ' εξοχήν κριτική λειτουργία που στέκεται με αντικειμενικότητα απέναντι τόσο στις υπερβάσεις του θρησκευτικού, όσο και σε αυτές του πολιτικού λόγου.

Η εισήγηση, μέσα από μία ανάλυση της διάλεξης που έδωσε το 1978 ο Foucault με τίτλο “Qu’ est-ce que la Critique?” (“Τι Είναι Κριτική;”) αποπειράται να εξετάσει τις θεωρητικές και πρακτικές συνεπαγωγές που έχει για την άσκηση τόσο του φιλοσοφικού λόγου, όσο και της ιστορικής έρευνας, η ιστορικο-φιλοσοφική πρακτική της αρχαιολογικής και γενεαλογικής ανάλυσης του παρελθόντος του δυτικού πολιτισμού. Η φουκωϊκή γενεαλογία της Κριτικής, λαμβάνοντας ως αφετηριακό σημείο ρήξης το κίνημα της Μεταρρύθμισης αναδεικνύει όχι μόνο τη συγγένεια που παρουσιάζει η ιστορία της Θρησκείας και της Πολιτικής στη χαραυγή του δυτικού πολιτισμού μέσα από το πρόβλημα της διακυβέρνησης (governmentality) των συνειδήσεων των ανθρώπων, αλλά και τα ερωτήματα που προκαλεί για το ίδιο το παρόν της νεωτερικότητας η αρραγής σύνδεση της Γνώσης με την Εξουσία, ήτοι το μόρφωμα που αποκαλούμε Επιστήμη. Αναπόφευκτα, μία διερώτηση μέσω αυτής της ιστορικο-φιλοσοφικής προοπτικής έχει καθοριστικές συνέπειες για την αυτοσυνείδηση της ίδιας της νεωτερικότητας, καθώς δια της ανάδειξης της ιστορίας του κριτικού λόγου υπονομεύεται η ναρκισσιστική εικόνα που έχει φιλοτεγήσει ο Διαφωτισμός για τον ίδιο του τον εαυτό και τίθεται ένα ερωτηματικό δίπλα στην επιστημονική βεβαιότητα και την ανιστορική υπεροψία με την οποία η νεώτερη πολιτική ορθολογικότητα αντιμετώπισε και αντιμετωπίζει τη θρησκευτική μεταφυσική παραβλέποντας τον κίνδυνο να έχουμε οδηγηθεί από μία πολιτική της Θεολογίας σε μία θεολογία της Πολιτικής.

Θρησκεία και Πολιτική: Αναθήματα των ελληνοιστικών ηγεμόνων στα Πανελλήνια Ιερά

Οι θρησκευτικές τελετές και οι αγώνες που διεξάγονταν στα πανελλήνια ιερά, Ολυμπία, Δελφοί, Ισθμία και Νεμέα, αποτέλεσαν εξαρχής πρόσφορα πεδία για την άσκηση πολιτικής προπαγάνδας, σε μεγάλο βαθμό μέσω των αναθημάτων είτε κρατών είτε σημαινουσών προσωπικοτήτων. Κατά τη διάρκεια της ελληνοιστικής περιόδου, παρά τους ριζικούς πολιτικοκοινωνικούς και θρησκευτικούς μετασχηματισμούς που επήλθαν μετά τη δημιουργία των ελληνοιστικών βασιλείων, τα πανελλήνια ιερά διατήρησαν σε ευρεία κλίμακα την αίγλη και τον συμβολικό ρόλο τους.

Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιάσει τις ιδιαίτερες σχέσεις που ανέπτυξαν συγκεκριμένοι ηγεμόνες με πανελλήνια ιερά, όπως αυτές διαφαίνονται μέσα από την προσφορά αναθημάτων. Με βάση τα αρχαία κείμενα, τις επιγραφές και τα αρχαιολογικά κατάλοιπα, θα αναλυθούν ειδικότερα τα αναθήματα των Πτολεμαίων και των Σελευκιδών στην Ολυμπία και των Ατταλιδών στους Δελφούς. Έμφαση θα δοθεί στο είδος και τη μορφή τους, στο χώρο που αυτά καταλάμβαναν μέσα στο ιερό και, κυρίως, στον τρόπο με τον οποίο εξυπηρετούσαν τους κατά περίπτωση πολιτικούς στόχους των αναθετών.

Θα εξετασθεί, επίσης, η γενικότερη παρουσία των ελληνοιστικών ηγεμόνων στα πανελλήνια ιερά με τις δωρεές και τη συμμετοχή τους σε αγώνες, ενώ θα γίνουν αναφορές και σε μνημεία που ανατέθηκαν προς τιμήν τους εκ μέρους κρατών και ιδιωτών του ελλαδικού χώρου. Τέλος, τα εξεταζόμενα αναθήματα θα ενταχθούν στη ευρύτερη θεματική της ανάθεσης και δωρεάς κτηρίων και αγαλμάτων στον ελλαδικό χώρο -τόσο σε ιερά όσο και σε πόλεις- από την πλευρά των ελληνοιστικών ηγεμόνων, ως μέσο άσκησης της εξωτερικής πολιτικής και διάχυσης της ιδεολογίας τους, αλλά και ως μέσο για τη νομιμοποίηση της εξουσίας τους.

Τα ιερά του Δηλίου Απόλλωνα στο Αιγαίο: Franchise λατρείας ή πολιτική θεοσέβεια;

Η ανακοίνωση -μέρος της επί διδακτορία έρευνας του ομιλητή- αναλύει το χαρακτήρα και τις λειτουργίες των ιερών του Δηλίου Απόλλωνα στα νησιά και τις ακτές του Αιγαίου κατά τους αρχαϊκούς και κλασικούς χρόνους.

Συγκεκριμένα, η εισήγηση ερευνά τη σχέση του Πανελληνίου Ιερού της Δήλου με τα περιφερειακά ιερά του Δηλίου Απόλλωνα, τη διάδοση της λατρείας του θεού σε σχέση με τα μετακινούμενα κέντρα εξουσίας, το ρόλο της αμφικτυονίας των Ιώνων, αλλά και τις σχετικές πολιτικές πρακτικές ισχυρών πόλεων αυτήν την περίοδο, όπως η Νάξος και η Αθήνα.

Επίσης, μέσα από την οπτική της νησιωτικής αρχαιολογίας προσεγγίζονται ευρύτερα σχήματα, όπως η ύπαρξη θρησκευτικών δικτύων, η θέση και η λειτουργία πόλων εξουσίας στο Αιγαίο κατά την αρχαϊκή και κλασική εποχή, ο ρόλος των οικονομικά ανερχόμενων πόλεων, η πολιτική επικυριαρχία μέσω των ιερών, οι τακτικές των αναθέσεων και τα πολιτιστικά τους σημαινόμενα.

Με αυτόν τον τρόπο και με τη συγκριτική και οριζόντια θεώρηση θέσεων, ευρημάτων και μαρτυριών, διερευνώνται κριτικά ένα σύνολο από βιβλιογραφικά παραδεδομένα θέματα σχετικά με τον αριθμό των ιερών του Δηλίου Απόλλωνα, την επικοινωνία και δικτύωσή τους, το χαρακτήρα και τις εξαρτήσεις τους από ισχυρά κέντρα εξουσίας στο Αιγαίο και άλλα ζητήματα.

Η κοινή χρήση εικονογραφικών προτύπων από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Η απευθείας επαφή με τον θεό ως μέσο πολιτικής και θρησκευτικής καθιέρωσης

Η αναπαράσταση της επικοινωνίας ενός ανθρώπου με τον θεό υπήρξε από τους αρχαίους χρόνους μέσο ανάδειξης και εμπέδωσης της πολιτικής ή θρησκευτικής του καταξίωσης. Η εικονογραφική αυτή παράδοση παρέμεινε σταθερή για τις εικαστικές τέχνες διαμέσου των αιώνων και διατηρήθηκε έως τη σύγχρονη εποχή. Από την Αρχαιότητα, το Βυζάντιο, την Αναγέννηση, τους νεότερους χρόνους μέχρι και σήμερα, η επαφή με τον θεό αποτέλεσε μόνιμη έμπνευση, πεδίο γόνιμης καλλιτεχνικής παραγωγής και συνθήκη προβολής της προνομιακής θέσης που κατάφερε να κατακτήσει ένα πολιτικό, θρησκευτικό ή άλλο πρόσωπο. Μάλιστα, η «ανακάλυψη» της καλλιτεχνικής και φιλολογικής κληρονομιάς της αρχαιότητας από την Αναγέννηση και ύστερα, επανέφερε εικονογραφικά πρότυπα, ιδωμένα πια μέσα από το πρίσμα της χριστιανικής θρησκείας.

Η παρούσα ανακοίνωση εξετάζει εκείνες τις περιπτώσεις στην τέχνη, όπου ακόμα και χωρίς την παρουσία του το θείο στοιχείο υποβάλλεται μέσω μιας ιδιαίτερης κατάστασης, κατά την οποία παριστάνεται η μορφή. Η κατάσταση της έκστασης, με την «κεκλιμένη κεφαλή και τους ανεστραμμένους οφθαλμούς» αποτελεί μια κορυφαία στιγμή στη ζωή ενός προσώπου, καθώς συμβολίζει την ιδιαίτερη προσωπική επαφή του με τον θεό, μέσω της οποίας αναδεικνύεται και καταξιώνεται. Με αυτόν τον τρόπο οι ζωγράφοι και γλύπτες παριστάνουν την εικονιζόμενη μορφή που εισέρχεται στο απόγειο της δόξας της και επιβεβαιώνει τον ρόλο και την θεϊκή αποστολή της.

Στην εισήγηση αυτή θα αναζητηθούν, ακόμη, οι απαρχές της «θείας έκστασης» και παράλληλα θα σημειωθεί και η ιατρική εκτίμηση αυτής της κατάστασης. Για την ανάδειξη του εικονογραφικού αυτού τύπου και της σημασίας του, παρουσιάζονται συγκεκριμένα παραδείγματα με έργα της αρχαιότητας, της Αναγέννησης και των νεότερων χρόνων.

Ιεροί χώροι: Τόποι λατρείας ή χώροι πολιτικής εξουσίας; Παραδείγματα από την κεντρική και νότια Πελοπόννησο των αρχαϊκών χρόνων

Η έννοια της θρησκείας πάει τόσο πίσω χρονικά όσο και η ίδια η ύπαρξη του ανθρώπου. Στα πρώτα βήματά του ο άνθρωπος ένιωσε την ανάγκη να αποδώσει κάπου τα ανεξήγητα φαινόμενα που παρατηρούσε γύρω του. Στην πορεία του χρόνου άρχισε να κατανοεί το περιβάλλον του, αλλά η ανάγκη του να αποδίδει αφηρημένες έννοιες σε δυνάμεις έξω από τον εαυτό του συνέχισε να υπάρχει. Για το λόγο αυτό και η πίστη σε κάποιες ανώτερες δυνάμεις-θεούς συνέχισε να τον ακολουθεί σε κάθε βήμα της ζωής του.

Κατά τους πρώτους ιστορικούς χρόνους, παράλληλα με τη διαμόρφωση μιας πιο συγκροτημένης θρησκείας, αρχίζει να παίρνει σάρκα και οστά μια μορφή αστικής ζωής που δημιουργεί νέους θεσμούς. Αυτή την εποχή αλλάζουν πολλά από τα προηγούμενα δεδομένα τόσο στη θρησκευτική ζωή, όσο και στην καθημερινότητα των ανθρώπων. Με τον καιρό, η θρησκεία αρχίζει να έχει μια στενή σχέση με την πολιτική και τη διακυβέρνηση της κάθε πόλης.

Αυτό που θα ερευνηθεί στην παρούσα εισήγηση είναι η αλληλεπίδραση της θρησκείας με την πολιτική στην Πελοπόννησο των αρχαϊκών χρόνων. Θα παρουσιαστούν κάποιοι λατρευτικοί τόποι που απέκτησαν πολιτική σημασία και με τα χρόνια εξελίχθηκαν σε κέντρα πολιτικής εξουσίας με σημαντική δράση. Επίσης, θα εξεταστεί η άνθιση των νέων πόλεων γύρω από τα λατρευτικά κέντρα του παρελθόντος που μετατρέπονται σε σημεία επίδειξης και ανταγωνισμού, πάντα στα πλαίσια της νέας σημασίας που αποκτούν οι τόποι λατρείας με την ανάπτυξη της πολιτικής ζωής.

Σε κάθε περίπτωση σκοπός της ανακοίνωσης αυτής είναι να αναλυθεί η σχέση των κέντρων εξουσίας, πολιτικής και θρησκευτικής, κατά την αρχαϊκή εποχή σε περιοχές της Πελοποννήσου και να ερευνηθεί ο τρόπος και οι λόγοι της μεταβίβασης της δύναμης του ελέγχου των ανθρώπων από τους θεούς στους εκάστοτε άρχοντες του τόπου.

**Θεολόγοι και βασιλείς ή βασιλεύοντες θεολόγοι;
Η διαφορά στις σχέσεις Εκκλησίας - Κράτους
ανάμεσα στον πατριάρχη Φώτιο και τον πάπα Νικόλαο**

Η διαμάχη, πολιτική και εκκλησιαστική, ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση τον ένατο αιώνα υπήρξε πολυεπίπεδη και κατέλειπε ανεξίτηλα τα σημάδια της στην κατοπινή πορεία των δύο τμημάτων της Αυτοκρατορίας -του ανατολικού που έβγαине ανανεωμένο και ενδυναμωμένο από τη λήξη της εικονομαχίας, και του δυτικού που με τη στέψη του Καρλομάγνου ως βασιλιά αναζητούσε την αρχηγία στην απόσχιση- τόσο στο εξωτερικό, όσο και στο εσωτερικό πεδίο των εξελίξεων. Ο ανταγωνισμός Ανατολής και Δύσης, κατά τη συγκεκριμένη εποχή, λαμβάνει τη μορφή κρίσιμης διαμάχης, με πολυδιάστατες εκφάνσεις, η οποία έθεσε τα θεμέλια για την εδραίωση των νέων ιδεολογιών που διαμόρφωσαν την πολιτική και θρησκευτική υπόσταση της Δύσης.

Παράλληλα, η συγκεκριμένη περίοδος προσφέρει πληροφορίες για δύο διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους συνδέθηκε η πολιτική με τη θρησκεία, μέσα από τις ενέργειες σημαντικών προσωπικοτήτων που πρωταγωνίστησαν, όπως είναι ο πατριάρχης Φώτιος και ο πάπας Νικόλαος. Ο Φώτιος με το ιεραποστολικό έργο της Εκκλησίας συνεργάστηκε με τη βασιλεία και τη βοήθησε στην εκπλήρωση των οικουμενικών της στόχων αντικρούοντας δυναμικά τις δογματικές καινοτομίες που για πολιτικούς, κυρίως, λόγους εισήγαγε η Δύση. Ωστόσο, η σχέση αυτή πέρασε σοβαρές διακυμάνσεις, οι οποίες κατέληξαν στην εδραίωση της τακτικής της σύμπλευσης κοσμικής και θρησκευτικής εξουσίας που κυριάρχησε στην Ανατολή.

Ο Νικόλαος πρώτος διεκδίκησε την αναγνώριση του παπικού πρωτείου και σε πολιτικό επίπεδο. Προσπάθησε να οργανώσει μια γραμματειακή εκστρατεία ενάντια στην Ανατολή, που στεκόταν εμπόδιο στα σχέδιά του -με την παραγωγή κειμένων που έφεραν τον τίτλο Contra Graecos- χρησιμοποιώντας θρησκευτικά επιχειρήματα και δημιουργώντας μια ψευδή εικόνα αμυντικής πολιτικής, και προσπάθησε να οικειοποιηθεί θρησκευτικά και πολιτικά την οικουμενικότητα του ανατολικού τμήματος. Έτσι, στο πλαίσιο ενός πρώιμου σταδίου παποκαισαρισμού, θεμελίωσε την τακτική της ανάμειξης κοσμικής και θρησκευτικής ηγεσίας σε εξουσιαστικό επίπεδο, η οποία και παγιώθηκε στη Δύση.

Η μελέτη των ενεργειών των πολιτικών και θρησκευτικών πρωταγωνιστών της εποχής είναι ενδεικτική της διαφορετικής υπόστασης που απέκτησε η σχέση πολιτικής και θρησκείας σε Δύση και Ανατολή και η οποία εν πολλοίς διαμόρφωσε την πολιτισμική διαφορά των δύο μεσαιωνικών κόσμων.

Πολιτικός ριζοσπαστισμός την περίοδο της Αγγλικής Επανάστασης: Το παράδειγμα του Gerrard Winstanley και των Diggers

Η παρούσα ανακοίνωση ασχολείται με τη ριζοσπαστική πολιτική σκέψη και πρακτική κατά τη διάρκεια της Αγγλικής Επανάστασης, έχοντας ως επίκεντρο την περίπτωση του Gerrard Winstanley και το κίνημα των Diggers. Επιχειρείται μια απόπειρα να σκιαγραφηθεί σε γενικές γραμμές το πλαίσιο της ριζοσπαστικής ιδεολογίας, ως προϊόν της καλβινιστικής πολιτικής θεολογίας των μέσων του 17ου αι., ιδωμένη μέσα από το εγχείρημα των Diggers, το οποίο εγγράφεται στο διανοητικό σύμπαν των ριζοσπαστών της περιόδου. Ο Gerrard Winstanley και μια μικρή ομάδα συντρόφων του Diggers, εμφανίστηκαν τον Απρίλιο του 1649 στο λόφο του Αγίου Γεωργίου στην ενορία του Walton-on-Thames στο Surrey, σκάβοντας και φυτεύοντας τις δημόσιες γαίες, προκειμένου να καταστήσουν τη γη κοινή περιουσία για τη συντήρηση όλων των ανθρώπων. Το βραχύβιο αυτό πείραμα πρακτικού κομμουνισμού, το οποίο τερματίστηκε τον Απρίλιο του 1650, έθεσε αρκετά προοδευτικά αιτήματα συγκρινόμενο με άλλες ριζοσπαστικές κινήσεις της περιόδου, όπως την κατάργηση του θεσμού της ατομικής ιδιοκτησίας και την αντικατάστασή του από ένα σύστημα κοινής ιδιοκτησίας της γης. Το κίνημα των Diggers μπορεί να μην αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα των πολιτικών εξελίξεων που έλαβαν χώρα κατά την Αγγλική Επανάσταση, ωστόσο, παρά τη σαφή θεολογική του στόχευση υπήρξε αντανάκλαση μιας αυξανόμενα ορθολογιστικής αντίληψης των κοινωνικών αναγκών και προβλημάτων της εποχής, καθώς επίσης και μιας τάσης προσέγγισης των λύσεών τους με κοσμικούς όρους, δεδομένου ότι στην αγγλική κοινωνία των μέσων του 17ου αι. τα όρια μεταξύ πολιτικής, θρησκείας και γενικότερου σκεπτικισμού υπήρξαν εξαιρετικά ρευστά.

Θρησκευτική αρχιτεκτονική και πολιτική: Το Ερέχθειο στην Ακρόπολη των Αθηνών

Το Ερέχθειο, αυτό το κομψό οικοδόμημα ιωνικού ρυθμού που υψώνεται στη βόρεια πλευρά του Ιερού Βράχου της Ακρόπολης των Αθηνών, κτίστηκε στο β΄ μισό του 5ου αι. π.Χ. για να στεγάσει όλα τα σεβάσματα που σώζονταν στην περιοχή αυτή και συνδέονταν με την πανάρχαιη μυθική και λατρευτική παράδοση των Αθηναίων: τα «μαρτύρια» της έριδας μεταξύ Αθηνάς και Ποσειδώνα, δηλαδή την ελιά και την πηγή με το αλμυρό νερό, την «ερεχθίδα θάλασσα», τους τάφους των βασιλέων Κέκροπα και Ερεχθέα, τα σημάδια από τον κεραυνό του Δία ή την τρίαινα του Ποσειδώνα, που οδήγησαν στο θάνατο τον Ερεχθέα, καθώς και την κατοικία του «οικουρού όφεως», του Εριχθόνιου. Κατ' αυτόν τον τρόπο αιτιολογείται ο σύνθετος και εξαιρετικά ιδιόμορφος αρχιτεκτονικός τύπος του μνημείου, ο οποίος δεν αποτελεί, όπως έχουν υποστηρίξει ορισμένοι μελετητές, τη συρρικνωμένη εκδοχή ενός προγενέστερου αρχιτεκτονικού σχεδίου.

Το Ερέχθειο είτε άρχισε να κτίζεται πριν από το ξέσπασμα του Πελοποννησιακού Πολέμου (431 π.Χ.), διακόπηκε και συνεχίστηκε κατά την περίοδο της ειρήνης του Νικία μετά το 421 π.Χ., είτε ξεκίνησε μετά το 421 π.Χ. για να διακοπεί την περίοδο της Σικελικής εκστρατείας (415-413 π.Χ.) και να ολοκληρωθεί κατά τα έτη 409-406/5 π.Χ. Πάντως, και στις δύο περιπτώσεις, η κατασκευή του Ερεχθείου συνδέεται με δύο σημαντικούς πολιτικούς άνδρες, τον Περικλή και τον Νικία.

Στόχος της συγκεκριμένης ομιλίας θα είναι να καταδείξει ότι η επιλογή ενός τόσο ιδιόμορφου αρχιτεκτονικού τύπου και η επιμονή στην κατασκευή του κτηρίου κατά τη διάρκεια ενός τόσο επώδυνου πολέμου, έχει σαφώς πολιτικές προεκτάσεις, καθώς, πέραν του λατρευτικού παράγοντα, σκοπός ήταν να προβληθούν τα πανάρχαια σεβάσματα που σχετίζονταν και με την ιδιότητα του «αυτόχθονου» των Αθηναίων σε μια ιδιαίτερα κρίσιμη ιστορική συγκυρία για την πόλη και τους πολίτες της, όπως αυτή του Πελοποννησιακού Πολέμου.

Η επιρροή της Ορθοδοξίας στη σύγχρονη ελληνική πολιτική κουλτούρα

Η ανακοίνωση προσπαθεί να εντοπίσει με βάση τα εργαλεία της πολιτικής ανάλυσης τον τρόπο που η ιστορικά διαμορφωμένη θρησκεία της Ορθοδοξίας επιδρά στην πολιτική κουλτούρα και συμπεριφορά της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας. Η εργασία χωρίζεται σε τρία κύρια μέρη. Στο πρώτο μέρος επιχειρείται μία σύντομη αναδρομή στην ιστορική παγίωση της ορθόδοξης κουλτούρας προκειμένου να προσδιοριστούν τα ιδιαίτερα πολιτισμικά της φορτία. Η κοινωνικο-ιστορική αναδρομή ξεκινά από τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία σε σύγκριση με το δυτικό Μεσαίωνα και έπειτα περνά στην Οθωμανική Αυτοκρατορία προτού εξειδικεύσει στην περίπτωση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Στη βασική πολιτιστική κληρονομιά της βυζαντινής Ορθοδοξίας ξεχωρίζουν η συνέχεια με το ρωμαϊκό πολιτειακό παρελθόν σε αντίθεση με τη Δύση, ο κανόνας της συμπόρευσης (συναλληλίας) θρησκευτικής και κοσμικής εξουσίας, ο εξέχων ρόλος του βυζαντινού βασιλέως, η αρχή της εγγύτητας και το φαινόμενο της «Πολιτικής Ορθοδοξίας».

Από τη στιγμή που έχουν προσδιοριστεί τα κρίσιμα χαρακτηριστικά της Ορθοδοξίας, τα άλλα δύο μέρη της εργασίας εντοπίζουν το ρόλο τους στη σύγχρονη ελληνική ιστορική συγκυρία από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 μέχρι σήμερα, με αναφορές στο σύνολο των σχετικών εμπειρικών ερευνών και άρθρων της ελληνικής πολιτικής επιστήμης και με επεξεργασία στοιχείων από τις έρευνες του Ευρωβαρόμετρου κατά τα εξεταζόμενα έτη. Το πρώτο από τα δύο μέρη εξετάζει τις λανθάνουσες και έκδηλες επιδράσεις της Ορθοδοξίας στο αξιακό σύστημα της σύγχρονης ελληνικής πολιτικής κουλτούρας. Σε ένα πιο λανθάνον επίπεδο επιρροής μπορούμε να σημειώσουμε την ισχυρότερη θέση αξιών που μπορούν να αντιστοιχιστούν πιο άμεσα με την ορθόδοξη κληρονομιά, όπως οι αναφορές στην ασφάλεια, την παράδοση και την κρατική προστασία, καθώς και στην ισότητα και την αφοσίωση στη στενή ομάδα έναντι αμιγώς δυτικογενών αξιών όπως η ανάγκη για ποικιλία, ρίσκο, πλούτο και προσωπική καταξίωση. Η εν λόγω ιεράρχηση των αξιών στην ελληνική περίπτωση διαφοροποιείται αισθητά από τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες και μοιάζει να μπορεί εξηγηθεί σε μεγάλο βαθμό από την ορθόδοξη παράδοση. Σε πιο έκδηλες αξιακές επιδράσεις της Ορθοδοξίας, η εισήγηση επισημαίνει την ιδιάζουσα στην ελληνική περίπτωση διάχυτη θρησκευτικότητα, δογματική και μη, η οποία διατέμνει το σύνολο των βασικών κοινωνικο-δημογραφικών μεταβλητών. Το τελευταίο μέρος αναλύει τις πιο θεσμικές σύγχρονες μορφές της ελληνικής Ορθοδοξίας, δηλαδή την Εκκλησία της Ελλάδος και τη συχνότητα εκκλησιασμού, όπου ξεχωρίζουν σε σύνδεση με την κληρονομιά του παρελθόντος η ισχυρή εμπιστοσύνη στην Εκκλησία, οι ενεργές πολιτικές παρεμβάσεις της και ο εκτεταμένος σποραδικός εκκλησιασμός, καθώς και τους μετασηματισμούς που υφίστανται από τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα, όπως η άνθιση των ιδιωτικών ΜΜΕ και οι αλλαγές στην κυβερνητική πολιτική.

Η απήχηση της εικονομαχικής πολιτικής των αυτοκρατόρων στη βυζαντινή τέχνη του 8ου και του 9ου αιώνα

Λίγα χρόνια μετά την ανάρρηση στο θρόνο του αυτοκράτορα Λέοντα Γ΄ του Ίσαυρου (717-741) άρχισε η περίοδος της Εικονομαχίας, η οποία έληξε το 843 με την οριστική αναστήλωση των εικόνων. Τα κίνητρα που οδήγησαν τους αυτοκράτορες στην απαγόρευση ανθρώπινων παραστάσεων στη θρησκευτική τέχνη ήταν θρησκευτικά και πολιτικά. Κύριο χαρακτηριστικό της περιόδου είναι η έντονη παρέμβαση των αυτοκρατόρων στα θρησκευτικά ζητήματα και η επιβολή των απόψεών τους στη θρησκευτική ηγεσία. Για να το πετύχουν αυτό συγκάλεσαν Συνόδους που είτε απαγόρευσαν την λατρεία των εικόνων είτε επανέφεραν τη λατρεία τους. Οι Σύνοδοι αυτές πραγματοποιήθηκαν παρουσία πολλών ή λίγων ιεραρχών που βρίσκονταν υπό τον έλεγχο της αυτοκρατορικής εξουσίας. Η εικονομαχική πολιτική είχε ως συνέπεια το κλείσιμο πλήθους μονών, την άσκηση διώξεων σε εικονολάτρες μοναχούς και την καταστροφή αντικειμένων τέχνης.

Η μαρτυρία των μνημείων και οι γραπτές πηγές μας πληροφορούν ότι οι εικονομάχοι αυτοκράτορες προπαγάνδισαν τις απόψεις τους και μέσω της τέχνης. Σημαντικά μνημεία στην Κωνσταντινούπολη και στη Θεσσαλονίκη διακοσμήθηκαν εκ νέου με ανεικονικά θέματα, που σε αρκετές περιπτώσεις αντικατέστησαν εικονιστικές παραστάσεις. Εκτός αυτών, στην περιφέρεια -όπως στην Καπαδοκία, στην Κύπρο και στον ελλαδικό χώρο- αρκετοί ναοί διακοσμήθηκαν με ανεικονικά θέματα. Στη ζωγραφική της περιόδου της Εικονομαχίας κυριαρχούν τα γεωμετρικά και φυτικά μοτίβα και φυσικά ο σταυρός, το κατεξοχήν σύμβολο των εικονομάχων που θεωρήθηκε το σημαντικότερο σύμβολο του Χριστού και της Εκκλησίας. Σε ορισμένα μνημεία οι σωζόμενες επιγραφικές μαρτυρίες μάς γνωστοποιούν τον αφιερωτή των τοιχογραφιών ή των ψηφιδωτών, ο οποίος υπήρξε φορέας εικονομαχικών απόψεων.

Πόλεμος, θρησκεία και καθημερινή ζωή στην Επανάσταση του 1821: πολιτικές και νοοτροπιακές αναγκαιότητες

Η ιστορική σημασία της θρησκείας έγκειται ακριβώς στο γεγονός ότι σε αυτή στηριζόταν κατά τους πρώιμους νεότερους χρόνους –και όχι μόνο– η κοσμοαντίληψη και ο προσανατολισμός της ύπαρξης των μαζών. Αυτή, λοιπόν, η σημασία εντάσσει την θρησκεία και στα ερευνητικά αντικείμενα της ιστορίας της καθημερινότητας, η οποία αντιμετωπίζει τη θρησκευτική πίστη ως έναν κόσμο εμπειριών, κυρίαρχο στην καθημερινότητα των ανθρώπων κι ενσωματωμένο στους κανόνες ζωής και συμπεριφοράς που διέπουν τόσο την ατομική όσο και τη συλλογική δράση. Στην ελληνική ιστοριογραφία των νεότερων χρόνων, η θρησκεία ανάγεται σε κεντρικό θέμα ανάλυσης στο βαθμό που μέσα στα πλαίσια διαμόρφωσης του εθνικού λόγου του 19ου αιώνα, συνιστά έναν από τους βασικούς πόλους δημιουργίας και ορισμού της έννοιας του «Ελληνισμού». Το γεγονός ότι στα πλαίσια της οθωμανικής αυτοκρατορίας η διοικητική διαίρεση των Οθωμανών υπηκόων βασίστηκε στη θρησκεία τους, την κατέστησε αναπόφευκτα βασικό σημείο αναφοράς και πρωταρχικό στοιχείο συγκρότησης ταυτότητας για τους πληθυσμούς της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Καμία προσέγγιση ως τώρα, όμως, δεν είδε την ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία ως πραγματικό παράγοντα διαμόρφωσης και οργάνωσης της καθημερινότητας των ελληνικών πληθυσμών της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Αντικείμενο, λοιπόν, της παρούσας ανακοίνωσης είναι η διερεύνηση ακριβώς αυτής της σύνθετης σχέσης μεταξύ θρησκείας-θρησκευτικότητας και καθημερινής ζωής του ορθόδοξου μιλλέτ. Η έρευνα εκτείνεται χρονικά στην ύστερη οθωμανική περίοδο, με αφετηρία την αρχή του 18ου αιώνα και τέλος την ίδρυση του κράτους το 1830. Ο υπό διερεύνηση χώρος ορίζεται βασικά από τις περιοχές όπου επικράτησε η Επανάσταση του 1821, και οι οποίες μετά το 1830 συγκρότησαν το ελληνικό κράτος (Πελοπόννησος, Στερεά Ελλάδα, Νησιά Αιγαίου). Θεματικά η εισήγηση διαιρείται σε δύο μέρη: α) στο πρώτο ερευνάται η θρησκεία σε σχέση με τη διαμόρφωση των νοοτροπιών και της κοσμοθεωρίας των ανθρώπων, όπως αναδεικνύονται μέσα από την αίσθηση και βίωση των εννοιών του χρόνου και του χώρου· β) στο δεύτερο μέρος εξετάζεται ο ρόλος της θρησκείας και η εκδήλωση της θρησκευτικότητας σε συγκεκριμένους τομείς του καθημερινού βίου· ερευνάται δηλαδή πώς οι άνθρωποι βιώνουν και χειρίζονται μέσα από τη συμβολή της θρησκείας ζητήματα επιβίωσης (διατροφή, υγεία), σχήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης (γάμος, οικογένεια), στιγμές πολιτικο-στρατιωτικών αναταραχών (πόλεμος), αλλά και την αγωνία τους μπροστά στην αβεβαιότητα του μέλλοντος και στο άγνωστο του θανάτου. Μέσα από την επεξεργασία τόσο αυτοβιογραφικών πηγών, όσο και έργων της ορθόδοξης κανονιστικής δογματικής, επιχειρείται να αναδειχθούν κατ' αρχάς οι κανονικότητες –το σύνολο των μηχανισμών και πρακτικών που επιστρατεύονται στη ροή του καθημερινού βίου– και σε δεύτερο επίπεδο να ανιχνευθούν οι όποιες παρεκκλίσεις από τον κανόνα.

**Πολιτική, θρησκεία, ιδεολογία.
Η ιδεολογία του Ελληνοχριστιανισμού
από τον Μεσοπόλεμο ως τη Μεταπολίτευση:
Ανάδυση, κορύφωση, επιρροές**

Ο Ελληνοχριστιανισμός -ή υπό την πιο πρόσφατη εκδοχή του η Ελληνορθοδοξία- αποτελεί κατ' αρχάς μία λέξη, έναν όρο που κατά καιρούς συζητείται και αναπτύσσεται στον δημόσιο αλλά και στον ιδιωτικό λόγο. Την ίδια στιγμή, όμως, αποτελεί και μία ιδεολογία, η οποία διαπιστώνεται στην ελληνική κοινωνία διαχρονικά. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί εάν και κατά πόσον ο Ελληνοχριστιανισμός/ Ελληνορθοδοξία αποτελεί μία κυρίαρχη πολιτικο-θρησκευτική ιδεολογία εντός της ελληνικής κοινωνίας και, επιπροσθέτως, εάν και κατά πόσον αποτελεί μία συνάντηση και έναν συνδυασμό της πολιτικής και της θρησκείας στο ιδεολογικό πεδίο. Τα βασικά ερωτήματα, τα οποία θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε είναι τα ακόλουθα: Τι είναι ο Ελληνοχριστιανισμός και γιατί πλέον τείνουμε να κάνουμε λόγο για Ελληνορθοδοξία; Γιατί ορίζεται ως πολιτικο-θρησκευτική ιδεολογία; Πώς και γιατί αναδύθηκε στην ελληνική κοινωνία; Ποιο ήταν το χρονικό σημείο της κορύφωσής του; Ποιές μορφές έλαβε διαχρονικά; Με ποιόν τρόπο διαδίδεται στην κοινωνία; Ποιές είναι οι κοινωνικές του επιδράσεις σήμερα;

Προκειμένου να απαντήσουμε στα ανωτέρω ερωτήματα και ακολουθώντας μία προσέγγιση κοινωνιολογική αλλά και ιστορική, θα εκκινήσουμε την ανακοίνωσή μας προσδιορίζοντας τι είναι η ιδεολογία, τι είναι η κυρίαρχη ιδεολογία και πώς μπορούν να αναδυθούν σε μία ανθρώπινη κοινωνία ακολουθώντας κοινωνιολογικές θέσεις και προτάσεις. Στη συνέχεια, θα αναζητήσουμε και θα παραθέσουμε τις ιστορικές πηγές, την ιστορική στιγμή ανάδυσης, αυτού που καταλήξαμε να ονομάζουμε Ελληνοχριστιανισμό και ακολούθως Ελληνορθοδοξία, υπογραμμίζοντας το χρονικό διάστημα κατά το οποίο θεωρούμε ότι η διάδοσή του στην ελληνική κοινωνία βρέθηκε στην κορύφωσή της, δηλαδή κατά τη δικτατορία των Συνταγματαρχών (1967 – 1974), κάνοντας χρήση πηγών, όπως πρακτικά συνόδων, εγκυκλίου, νόμους κ.ά. Τέλος, θα αναζητήσουμε τον κύριο τρόπο διάδοσης της εν λόγω ιδεολογίας στην ελληνική κοινωνία, αλλά και τις ρητές και άρρητες μορφές τις οποίες ενδέχεται να λαμβάνει μέχρι και σήμερα.

Η θρησκευτική πολιτική του Ιέρωνος Β΄ στις Άκρες

Κατά τη διάρκεια του 3ου αιώνας π.Χ. η Σικελία προεβλήθη ξανά στο κέντρο της πολιτικής σκηνής της Μεσογείου. Δύο νέοι αντίπαλοι, όμως, οι Καρχηδόνιοι και οι Ρωμαίοι, πολέμησαν για την κυριαρχία στη Δύση. Τώρα που είχε μειωθεί ο ρόλος τους, οι Ιταλιώτες και οι Σικελιώτες, δίνοντας την υποστήριξη τους εναλλάξ, έζησαν τα τελευταία χρόνια της ελευθερίας τους.

Στη Σικελία, η μακρά βασιλεία του Ιέρωνος Β΄ (269-215 π.Χ.) ήταν το φωτεινό κύκνειο άσμα του Δυτικού Ελληνισμού. Στο τέλος του Α΄ Καρχηδονιακού Πολέμου (264 – 241 π.Χ.), η Ρώμη έγινε εγγυήτρια του συμμάχου Ιέρωνος, ο οποίος την είχε πιστά βοηθήσει με στρατεύματα και εφόδια στο σκληρό αγώνα με τους Καρχηδονίους. Με διάταγμα της Ρωμαϊκής Γερουσίας απεφασίσθη ποιές ήσαν οι Σικελιωτικές πόλεις που ανήκαν στον Ιέρωνα. Μεταξύ αυτών, υπήρχαν επίσης οι Άκραι, υπό-αποικία των Συρακουσών της αρχαϊκής περιόδου που βρίσκονταν κοντά στο σημερινό Palazzolo Acreide.

Σε αυτήν την ανακοίνωση και με βάση τα μνημεία των αρχαίων Ακρών αναλύονται τα ίχνη της θρησκευτικής πολιτικής του Ιέρωνος Β΄, του οποίου τους άξονες της βασιλείας συνιστούσαν η αστική αναδιάρθρωση και η θρησκευτική αποκατάσταση.

Σύμφωνα με την παράδοση των Δεινομενιδών, ο βασιλεύς στόλισε τη μικρή πόλη με δημόσια κτίρια (θέατρο, βουλευτήριο, κτλ.) και αναζωπύρωσε το αρχαϊκό πάνθεον ενθαρρύνοντας τη Φρυγική λατρεία της Κυβέλης.

Η παρουσία της λατρείας των νεκρών στα αρχαία λατομεία ήταν, επίσης, μία σημαντική μέθοδος για τη σύνδεση των λαϊκών στρωμάτων με τη στρατιωτική κάστα και τον Ιέρωνα, ο οποίος ήλθε στην εξουσία ως στρατηγός – αυτοκράτωρ.

Ίσως, ως απάντηση στην βασιλική εύνοια, καθιερώθη μια οικιστική λατρεία αφιερωμένη σε αυτόν, όπως φαίνεται από το σημαντικό ανάγλυφο που βρίσκεται στο δυτικό τοίχο του αστικού λατομείου της Intagliatella στις Άκρες.

Η ανάγνωση μιας (αν)ιερης διαπλοκής: Θρησκεία και Πολιτική στη μυκηναϊκή κοινωνία με βάση τις πινακίδες της Γραμμικής Β'

Το θέμα της παρούσας ανακοίνωσης είναι να διερευνηθεί η σχέση της πολιτικής σφαίρας με τη θρησκευτική, όπως αυτή προκύπτει από την ανάγνωση των πινακίδων της Γραμμικής Β'. Ο σκοπός συγγραφής και τήρησης αυτών των αρχείων είναι, αναμφισβήτητα, ο έλεγχος των οικονομικών συναλλαγών και κανένας άλλος, αν και μπορούμε από αυτά να αντλήσουμε έμμεσες πληροφορίες και για άλλες δραστηριότητες. Ωστόσο, μέσα σε αυτά τα κείμενα υπάρχουν αναφορές σε ιερείς, ιερά και θεούς. Από αυτό το γεγονός και μόνο ξεπροβάλλει, έστω και αχνά αρχικά, η εντύπωση ότι κάποια σχέση υπάρχει μεταξύ ανακτόρου, πολιτικής εξουσίας και θρησκευτικής σφαίρας. Η φύση και οι διαστάσεις αυτής της σχέσης επιχειρείται να αναδειχθούν σε αυτή την ανακοίνωση.

Τα παραπάνω αρχεία αφορούν σε οικονομικές συναλλαγές του τρέχοντος έτους. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι όσες πινακίδες έχουν διατηρηθεί περιέχουν στοιχεία για το έτος στο οποίο τοποθετείται το στρώμα καταστροφής του κτηρίου, όπου φυλάσσονταν. Επομένως, οι πινακίδες που διαθέτουμε μπορεί να προέρχονται εξίσου πιθανά από μια περίοδο κρίσης, ενημερίας ή σταθερότητας. Άρα στην ουσία η εξέταση των πινακίδων προσφέρει σχετικά ασφαλείς ενδείξεις αποκλειστικά για συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Η εισήγηση διαρθρώνεται σε δύο κύρια μέρη: το πρώτο περιλαμβάνει τη συνοπτική παρουσίαση της οικονομίας και της διοίκησης της περιόδου, ενώ στο δεύτερο παρατίθενται τα δεδομένα, οι πινακίδες δηλαδή που αναδεικνύουν τη σχέση της κοσμικής σφαίρας, στην οποία εντάσσονται οι οικονομικές συναλλαγές του ανακτόρου με φορείς της θρησκευτικής εξουσίας.

Η αυστηρή επικέντρωση της ανακοίνωσης στα δεδομένα που προκύπτουν αποκλειστικά μέσα από τη μελέτη των πινακίδων, την καθιστά αποσπασματική: το ζήτημα μπορεί να αναδειχθεί πιο ολοκληρωμένα μελετώντας τα αρχαιολογικά ευρήματα, τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, την εικονογραφία και τις πινακίδες από κοινού.

Ηρωολατρεία και πολιτική στις Αγορές της αρχαιότητας

Στις αρχαίες ελληνικές κοινωνίες το κράτος ήταν άρρηκτα συνδεδεμένο με τη θρησκεία, καθώς υποκινούσε και διαχειριζόταν κάθε λατρευτική δραστηριότητα, μέσω των οποίων συχνά καθόριζε τους κοινωνικούς και τους πολιτικούς δεσμούς των πολιτών. Η σύνδεση της ηρωολατρείας με τη γένεση και την εξέλιξη της πόλης-κράτους και η απόλυτη πίστη των ανθρώπων στους ήρωες και τους μύθους τους ώθησε την άρχουσα τάξη ήδη από την αρχαϊκή εποχή στη χρησιμοποίησή τους ως μέσο χειραγώγησης του δήμου. Ο ρόλος του μαντείου των Δελφών υπήρξε καθοριστικός, καθώς συχνά το κράτος προωθούσε ερμηνείες των χρησμών για να εξυπηρετήσει πολιτικούς ή ιδιοτελείς στόχους. Κατάλληλος χώρος για την έκφραση ανάλογων πρακτικών αναδείχθηκε η Αγορά, ο πυρήνας των πολιτικών, κοινωνικών, δικαστικών, θρησκευτικών και οικονομικών δραστηριοτήτων των πολιτών.

Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζονται τα πρώτα πορίσματα από τη διδακτορική διατριβή της ομιλούσας που φέρει τον τίτλο «Λατρείες ηρώων στις Αγορές της αρχαιότητας». Το θέμα επικεντρώνεται στη σχέση πολιτικής και ηρωολατρείας στις αγορές των αρχαίων ελληνικών πόλεων κατά τους αρχαϊκούς και τους κλασικούς χρόνους. Διερευνώνται τα κριτήρια που καθόρισαν την επιλογή της Αγοράς ως χώρου άσκησης της λατρείας των ηρώων καθώς και την ανέγερση μνημείων με σαφή πολιτικό συμβολισμό στο κέντρο της πόλης. Στη συνέχεια, ερευνώνται οι περιπτώσεις κατά τις οποίες κίνητρα ιδιωτικών και δημόσιων συμφερόντων οδήγησαν στην κατάργηση της λατρείας ενός ήρωα και στην αντικατάστασή του από άλλον. Τέλος, παρουσιάζονται οι σκοπιμότητες που εξυπηρετήσαν οι ανακομιδές των οστών των προγόνων και η χρησιμοποίησή τους από τις αρχές ως μέσο διαμόρφωσης της κοινής γνώμης. Παράλληλα, συνεξετάζεται ο ρόλος που διαδραμάτιζε το μαντείο των Δελφών στη θέσπιση ορισμένων λατρειών ηρώων στις αγορές των ελληνικών πόλεων.

**"Per istigatione del Diavolo, contra le leggi Divine et humane...":
Θρησκευτικές επιρροές σε δικαστικά έγγραφα από το νησί της
βενετοκρατούμενης Κρήτης (16ος και 17ος αιώνας)**

Οι εκπρόσωποι της καθολικής Μεταρρύθμισης τον 16ο αι. έκαναν λόγο για την αγάπη προς τον Θεό και τον συνάνθρωπο, τη σωτηρία των ψυχών και την αγαθοεργία, αρχές που υιοθέτησαν και οι πολιτικές εξουσίες των καθολικών κρατών της δυτικής Ευρώπης. Η νέα θρησκευτική θεώρηση επέτασσε αυστηρά ηθική ζωή, πειθαρχία, υπακοή στο Ευαγγέλιο και φιλανθρωπική δραστηριότητα. Το βενετικό κράτος, που από τις αρχές του 16ου αιώνα εκφράζει αυξημένη θρησκευτική συνείδηση, συντάχθηκε με τις αρχές αυτές επιθυμώντας να τις εφαρμόσει στην πολιτική και κοινωνική ζωή.

Στην ανακοίνωση αυτή θα εξεταστεί τόσο το περιεχόμενο, όσο και το λεκτικό δικαστικών εγγράφων από το νησί της βενετοκρατούμενης Κρήτης του 16ου και 17ου αι., καθώς αυτά, παρά τη συγκεκριμένη τυπολογία τους, χαρακτηρίζονται από εκτενή ηθικολογία και έντονες επιρροές από τα θρησκευτικά κείμενα της περιόδου. Όλη η λειτουργία απονομής της δικαιοσύνης μοιάζει να είναι διαρθρωμένη γύρω από την ιδέα του Θείου: το αδίκημα μεταφραζόταν από τις αρχές ως περιφρόνηση της δικαιοσύνης και αποτελούσε σκάνδαλο για την κοινότητα, καθώς οι παραβάτες ενεργούσαν «υπό την επήρεια του Διαβόλου ενάντια στους θεϊκούς και ανθρώπινους νόμους». Από την άλλη, οι πολιτικές αρχές -και παράλληλα φορείς της δικαστικής εξουσίας- ισχυρίζονταν στην έκδοση της δικαστικής τους απόφασης πως έκριναν με βάση τις χριστιανικές επιταγές και προβάλλονταν ως φορείς της χριστιανικής φιλανθρωπίας στην απονομή χάριτος.

Πρόθεση της ερευνήτριας είναι να διερευνήσει τον συσχετισμό αυτό πολιτικής και θρησκείας στην απονομή της δικαιοσύνης της Κρήτης της περιόδου, καθώς τα δημόσια αυτά έγγραφα αντικατόπτριζαν την εικόνα του ανθρώπου, την αντίληψή του για τον κόσμο στον οποίο ζούσε και παράλληλα διαμόρφωναν νοοτροπίες διεγείροντας ηθικές αξίες. Επιπλέον, η δημιουργία ενός τέτοιου αφηγηματικού πλαισίου, ενδεικτικού νοοτροπιών και αντιλήψεων σύμφωνων με τη θρησκευτική θεώρηση της εποχής, εξυπηρετούσε, ισχυροποιούσε και αρκετές φορές νομιμοποιούσε την εξουσία, κυρίως σε περιόδους κρίσεων και κοινωνικών ταραχών στη βενετοκρατούμενη Κρήτη. Σε τελική ανάλυση, εκτός από την έντονη θρησκευτικότητα της εποχής που χαρακτήριζε κάθε έκφανση της ζωής επηρεάζοντας και την πολιτική, οι καταδικαστικές αποφάσεις και οι απονομές χάριτος, ως επίσημα έγγραφα που ανακοινώνονταν δημόσια, λειτουργούσαν όχι μόνο ως μέσο έκφρασης της θέλησης των κυριάρχων, αλλά και ως μέσο επικοινωνίας με τους υπηκόους στο

νησί, καθολικούς και ορθοδόξους, με απώτερο σκοπό την αποτελεσματικότερη διαχείριση της εξουσίας.

Η εμπλοκή της Εκκλησίας της Ελλάδος στο βενιζελικό πραξικόπημα της 1ης Μαρτίου 1935

Η έκρηξη του βενιζελικού πραξικοπήματος της 1ης Μαρτίου 1935 και η επακόλουθη όξυνση της πολιτικής ζωής δεν άφησαν αμέτοχη την Εκκλησία της Ελλάδος. Κατά την εξέλιξη του κινήματος, που αποτελούσε την τελευταία προσπάθεια της παράταξης των Φιλελευθέρων να διεκδικήσει δυναμικά την επάνοδό της στο προσκήνιο της πολιτικής ζωής, ενεπλάκησαν όχι μόνο κατώτεροι κληρικοί, αλλά και αρκετοί ανώτατοι εκκλησιαστικοί αξιωματούχοι. Ο ίδιος ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ανέλαβε ειρηνευτική πρωτοβουλία ανάμεσα στις αντιμαχόμενες πλευρές, ενώ άλλοι Μητροπολίτες τάχθηκαν υπέρ της μίας ή της άλλης παράταξης. Ιδιαίτερα δε στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ορισμένοι από τους αρχιερείς επέδειξαν ανοχή ή εύνοια απέναντι στους πραξικοπηματίες, η στάση τους αυτή έφερε σε δυσχερή θέση τόσο τους ίδιους, όσο και συνολικά την ηγεσία της Εκκλησίας, καθώς βρέθηκε εκτεθειμένη απέναντι στην κυβερνητική παράταξη που εξήλθε νικήτρια από την αντιπαράθεση. Ακολούθησαν όχι μόνο κλυδωνισμοί στις σχέσεις της διοικούσας Εκκλησίας με τις αντιβενιζελικές πολιτικές δυνάμεις, αλλά και αναταράξεις στους συσχετισμούς δυνάμεων στους κόλπους των αρχιερέων. Η εμπλοκή των κληρικών στο πραξικόπημα, τεκμηριωμένη ή ανυπόστατη, ταλάνισε αρκετούς μήνες -μέχρι δηλαδή και το Νοέμβριο του ίδιου έτους- την πολιτική και εκκλησιαστική ηγεσία. Μετά από πάροδο εννέα μηνών, ολοκληρώθηκε ο κύκλος των ανακρίσεων και των εκδικάσεων των κατηγοριών εις βάρος όσων αρχιερέων κατηγορήθηκαν για συμμετοχή ή εύνοια στο βενιζελικό κίνημα: δύο από τους κατηγορούμενους Μητροπολίτες δεν παραπέμφθηκαν ποτέ σε δίκες, ενώ από τους άλλους τρεις, οι δύο αθωώθηκαν με ισχυρή πλειοψηφία και ο τελευταίος με την ομόφωνη γνώμη των συναδέλφων του δικαστών.

Η παρουσίαση της εμπλοκής της Εκκλησίας της Ελλάδος στο βενιζελικό πραξικόπημα της 1^{ης} Μαρτίου 1935 θεωρούμε πως είναι διαφωτιστική πολλαπλών παραμέτρων: α) αναδεικνύει τη διαπλοκή των εκκλησιαστικών και των πολιτικών θεσμών, β) αποκαλύπτει τους μηχανισμούς νομιμοποίησης της πολιτικής εξουσίας μέσω των εκκλησιαστικών θεσμών και γ) συντελεί στην απομυθοποίηση (αν)ιστορικών απλουστεύσεων, όπως είναι η φερόμενη πολιτική ταύτιση της διοικούσας Εκκλησίας του Μεσοπολέμου με τις αντιβενιζελικές δυνάμεις. Η πραγμάτευση του εν λόγω θέματος τεκμηριώνεται μέσα από την υπάρχουσα βιβλιογραφία και δημοσίευτες αρχειακές πηγές. Όσον αφορά στις τελευταίες, πρέπει να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στο Ιστορικό Αρχείο της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, το οποίο διασώζει την αλληλογραφία των εκκλησιαστικών αρχών με τις αντίστοιχες πολιτικές αρχές, καθώς και συλλόγους πολιτών και τις συζητήσεις στους κόλπους της ιεραρχίας. Συμπληρωματικά, αξιοποιήθηκαν ο αθηναϊκός και επαρχιακός τύπος της περιόδου, όπως επίσης το Ιστορικό Αρχείο της Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, το Ιστορικό και Διπλωματικό Αρχείο του Υπουργείου των Εξωτερικών και το Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου στο Μουσείο Μπενάκη.

Ratsreformation: Η λουθηρανική Μεταρρύθμιση στις γερμανικές πόλεις του 16ου αιώνα ως πολιτική επιλογή

Η προτεσταντική Μεταρρύθμιση ξεκίνησε από το γερμανόφωνο χώρο στις αρχές του 16ου αιώνα και κλόνισε από θρησκευτικής άποψης τα θεμέλια της πρώιμης νεώτερης κοινωνίας. Ξαφνικά, στα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 1510 και στις αρχές της δεύτερης, πέντε αιώνες μετά το Σχίσμα, εμφανίζεται εντός Χριστιανοσύνης ένας τρίτος πόλος λατρείας που ευαγγελίζεται τη διδασκαλία του ορθού δρόμου προς τη σωτηρία και που εισάγει διαφορετικούς όρους από το κατεστημένο καθολικό δόγμα, για να κατακερματιστεί με τη σειρά του προϊόντος του χρόνου σε επιμέρους αιρέσεις και παρακλάδια.

Ενώ, όμως, η νέα θρησκευτική πρόταση του Λούθηρου και των συνεχιστών του γίνεται αντιληπτή αρχικά ως επαναστατική και εχθρική προς την καθεστηκία εκκλησιαστική και κοσμική τάξη, ο Προτεσταντισμός σταδιακά αρχίζει να συμπορεύεται με την πολιτική εξουσία. Έτσι, λοιπόν, από τα τρία στάδια της γερμανικής Μεταρρύθμισης, της κοινοτικής (Gemeindereformation), της επίσημης κρατικής ή Μεταρρύθμισης των αστικών συμβουλίων (Ratsreformation) και της ριζοσπαστικής-εσχατολογικής (Volksreformation), η δεύτερη και εκ των άνω επιβεβλημένη είναι εκείνη που όρισε το μέλλον του Προτεσταντισμού.

Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης θα είναι η προσπάθεια να αναδείξει την «κοινή πορεία» των πρωτοστατών της ευαγγελικής πίστης και των αστικών συμβουλίων για την υιοθέτηση του λουθηρανισμού στις γερμανικές πόλεις. Το φαινόμενο θα εξεταστεί με βάση τον τρόπο που επέλεγαν συγκεκριμένες περιοχές να υιοθετήσουν τη Μεταρρύθμιση, την αλλαγή της στάσης του Λούθηρου απέναντι στο δικαίωμα εξέγερσης των «απλών ανθρώπων» έναντι της εξουσίας και το νομιμοποιητικό λόγο που χρησιμοποίησε τόσο ο ίδιος, όσο και οι μαθητές του, για να θεμελιώσουν το οικοδόμημα της νέας ευχαριστηριακής λατρείας στις ίδιες αρχές που νομιμοποιούσαν τις κατά τόπους κοσμικές/πολιτικές εξουσίες.

Πολιτική προπαγάνδα κατά τους πρώιμους ιστορικούς χρόνους στα ιερά της Ολυμπίας και των Δελφών

Σκοπός της ανακοίνωσης είναι η μελέτη της σχέσης μεταξύ θρησκευτικής και πολιτικής εξουσίας κατά την Γεωμετρική Περίοδο, και, ειδικότερα: α) των αιτίων ανάδειξης συγκεκριμένων ιερών σε Πανελλήνια και β) της πολιτικής προπαγάνδας που ασκείται στα ιερά αυτά.

Προαπαιτούμενα για την εξέλιξη ενός ιερού σε Πανελλήνιο είναι η επίκαιρη γεωπολιτική του θέση εκτός του άμεσου ελέγχου των μεγάλων πολιτικών δυνάμεων, η ελκυστική τοπική μυθολογία, που μπορεί να δημιουργήσει έντονο θρησκευτικό αίσθημα και να προσελκύσει μεγάλο αριθμό προσκυνητών διαφορετικών καταγωγών, και, κυρίως, η ενίσχυσή του από τους πολιτικούς παράγοντες, οι οποίοι στοχεύουν στην δημιουργία ενός θρησκευτικού κέντρου με μεγάλη ακτινοβολία που θα νομιμοποιεί τις αποφάσεις τους και θα επιτρέπει τον προπαγανδισμό των θέσεών τους σε ευρύτερο κοινό.

Η προπαγάνδα αυτή είναι, κατά τους Πρώιμους Ιστορικούς Χρόνους, ταξική και η βασική της λειτουργία είναι η προβολή της τάξης των πολεμιστών – ιππέων. Αυτό επιτυγχάνεται με την επαναλαμβανόμενη προβολή στοιχείων που χαρακτηρίζουν την τάξη αυτή και δηλώνουν την υπεροχή της, όπως η εκτροφή αλόγων και η προσπάθεια ταύτισης των ‘ισχυρών’ με μυθικούς ή/και ομηρικούς ήρωες. Η προπαγάνδα αυτή εκφράζεται, σε μεγάλο βαθμό, από αναθήματα όπως οι τριποδικοί λέβητες, των οποίων η μεγάλη αξία αλλά και η διακόσμησή τους με ειδώλια ίππων και ‘ιππηλατών’ πολεμιστών παραπέμπουν στην υψηλή κοινωνική θέση και οικονομική ευρωστία του αναθέτη, αλλά και από άλλα, ελεύθερα στο χώρο, ειδώλια, όπως ειδώλια ηνιόχων και ιππέων.

Το τέλος της περιόδου αυτής σηματοδοτεί η εμφάνιση των πρώτων συλλογικών αναθημάτων στα Πανελλήνια Ιερά που συμπίπτει με την επικράτηση της πόλεως – κράτους ως τρόπου κοινωνικής οργάνωσης, αν και η τάση ατομικής προβολής πολιτικά ισχυρών ατόμων επιβιώνει και κατά τους μεταγενέστερους χρόνους (π.χ. τύραννοι, βασιλείς ελληνιστικών χρόνων).

Η θρησκευτική τέχνη ως συγχρονισμένη πολιτική αλληγορία. Τα αντιπολεμικά έργα του Max Beckmann

Θέμα της παρούσας ανακοίνωσης είναι ο συσχετισμός της ζωγραφικής δημιουργίας του γερμανού καλλιτέχνη Max Beckmann (1884-1950) με τη σύγχρονή του πολιτική κατάσταση και συγκεκριμένα με τα γεγονότα του Α΄ και Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ο Beckmann, κινούμενος στο πλαίσιο του κινήματος του γερμανικού εξπρεσιονισμού, πραγματεύεται την ανθρώπινη ύπαρξη και τη σχέση της με τη χριστιανική πίστη. Στο πνεύμα αυτό, αντλεί θέματα από την θρησκευτική ζωγραφική τα οποία όμως δεν λειτουργούν μέσα στο θεολογικό πλαίσιο της τέχνης των παλαιότερων αιώνων· αντίθετα εντάσσονται -χρονικά, θεματικά, κοινωνιολογικά- στη δεινή πολιτική κατάσταση του Μεσοπολέμου. Έτσι, σε αρκετά από τα έργα του ο Beckmann χρησιμοποιεί τίτλους, όπως “Η Αποκαθήλωση”, “Η Παραβολή του Ασώτου”, “Ο Άγιος Αντώνιος” κ.ά. Στους πίνακές του, ωστόσο, περιγράφεται μεταφορικά η παθητικότητα των ανθρώπων απέναντι στα σύγχρονά τους κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα κατά τη διάρκεια του Πολέμου.

Στόχος της εισήγησης είναι να αναδείξει τη σχέση των θρησκευτικών θεμάτων – συμβόλων με τη πολιτική κατάσταση της περιόδου και να παρουσιάσει το πώς αυτά τα θρησκευτικά θέματα λειτουργούν ως μια αλληγορική κριτική κατά του Πολέμου. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στην εικονογραφική ανάλυση των συγκεκριμένων έργων, όπου και διαπιστώνεται η σχέση θρησκείας και πολιτικής, εκπεφρασμένη μέσα από την καλλιτεχνική δημιουργία.

Κατάλογος ομιλητών

Arjona Manuel, Μεταδιδακτορικός
ερευνητής ΕΚΠΑ,
manueldecubito@hotmail.com

Αμπούτης Αντώνης, Υποψήφιος
διδάκτορας ΕΚΠΑ,
anboutis@yahoo.gr

Βασιλοπούλου Ναυσικά, Ιστορικός,
υποψήφια διδάκτωρ Βυζαντινής
Ιστορίας, navass@arch.uoa.gr

Βουτσινά Λήδα, Υποψήφια
διδάκτορας Αρχιτεκτονικής, Γλώσσας
και Επικοινωνίας, Τμήμα
Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ,
l_voutsina@hotmail.com

Βουτσινά Σταλίνα, Μεταπτυχιακή
Φοιτήτρια Ιστορίας της Τέχνης (α΄
κύκλος), ΕΚΠΑ,
stalinal@hotmail.com

Γκιόκα Ασπασία, Υποψήφια
διδάκτορας Προϊστορικής
Αρχαιολογίας, ΕΚΠΑ,
aspasiagioka@yahoo.gr

Δαμίγος Στέλιος, Μεταπτυχιακός
Φοιτητής Αρχαίας Ιστορίας (α΄
κύκλος), sdamig@gmail.com

Δημάκης Δημήτρης-Αγγελής,
Μεταπτυχιακός Φοιτητής Ευρωπαϊκής
Ιστορίας (α΄ κύκλος),
dim.angelis@gmail.com

Δημανοπούλου Δώρα, Υποψήφια
διδάκτορας Σύγχρονης Ιστορίας και
Κοινωνιολογίας των Θρησκειών
(École des Hautes Études en Sciences
Sociales),
ddimanopoulou@hotmail.com

Ευθυμίου Μαρία-Ελένη,
Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια
Ερμηνευτικού Τομέα Θεολογικής
Σχολής ΕΚΠΑ (α΄ κύκλος),
mlefthimiou@gmail.com

Ευσταθίου Μαρία, Πρόγραμμα
Μεταπτυχιακών Σπουδών ΙΑΚΑ
Θεσσαλίας (α΄ κύκλος),
efmarea@gmail.com

Ζούμπερη Ιωάννα, Υποψήφια
διδάκτορας βυζαντινής ιστορίας,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων,
jzouberi@otenet.gr

Καϊμακά Νεφέλη, Μεταπτυχιακή
Φοιτήτρια Αρχαίας Ιστορίας (α΄
κύκλος), nkaimaka@hotmail.com

Κατσάπης Κώστας, Δρ. Σύγχρονης
Κοινωνικής Ιστορίας, Τμήμα
Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας,
Πάντειο Πανεπιστήμιο,
kkats@ionio.gr

Κυριαζή Κωνσταντίνα, Υπότροφος
του Ελληνικού Ινστιτούτου της
Βενετίας, ntiky@hotmail.com

Κωτσόπουλος Σοφοκλής,
Υποψήφιος διδάκτορας, Τμήμα
Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΑΠΘ,
kotsosofos@yahoo.com

Λάγιος Θανάσης, Δρ. Φιλοσοφίας,
Τμήμα Φ.Π.Ψ., ΕΚΠΑ,
tha_lagios@hotmail.com

Λάλα Μιράντα, Μεταπτυχιακή
Φοιτήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας
(α΄ κύκλος), ΕΚΠΑ,
miranda.arch@gmail.com

Λεκάκης Στέλιος, Υποψήφιος
διδάκτορας Κλασικής Αρχαιολογίας,
ΕΚΠΑ,
stelios.lekakis@monumenta.org

Λούπας Σωκράτης, Μεταπτυχιακός
Φοιτητής Ιστορίας της Τέχνης (α΄
κύκλος), ΕΚΠΑ,
socratislps@yahoo.gr

Μαράντου Ελένη, Αρχαιολόγος,
Υποψήφια διδάκτορας Ιόνιου
Πανεπιστημίου, elmarantu@yahoo.gr

Μηνάογλου Δήμητρα, Μεταπτυχιακή
Φοιτήτρια Βυζαντινής Ιστορίας (α΄
κύκλος), ΕΚΠΑ,
dminaoglou@gmail.com

Μούτσιου Χαρούλα, Μεταπτυχιακή
Φοιτήτρια Ευρωπαϊκής Ιστορίας (α΄
κύκλος), ΕΚΠΑ,
haroula.moutsiou@gmail.com

Μπακανδρίτσου Αδριανή, Υποψήφια
διδάκτορας Κλασικής Αρχαιολογίας,
ΕΚΠΑ, annibaka@otenet.gr

Μπίζας Κωνσταντίνος,
Μεταπτυχιακός Φοιτητής Τμήματος
Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας
Διοίκησης (α΄ κύκλος), ΕΚΠΑ,
kbizas@yahoo.gr

Ντάνου Φωτεινή, Δρ. Ευρωπαϊκής
Ιστορίας, επιστημονική συνεργάτις
του Τμήματος Ιστορίας –
Αρχαιολογίας, ΕΚΠΑ,
phdanou@yahoo.gr

Πάσσαρης Νικήτας, Υποψήφιος
διδάκτορας Βυζαντινής Αρχαιολογίας,
ΕΚΠΑ, nikitaspasaris@hotmail.com

Πασχαλίδου Δόμνα, Υποψήφιος
διδάκτορας Ιστορίας Νέου
Ελληνισμού, ΕΚΠΑ,
domna@primehome.com

Σακελλαρίου Αλέξανδρος, Δρ.
Κοινωνιολογίας της Θρησκείας
(Τμήμα Κοινωνιολογίας Παντείου),
sociology.panteion@gmail.com

Scirpo Paolo Daniele, Υποψήφιος
διδάκτορας Κλασικής Αρχαιολογίας,
ΕΚΠΑ, pascirpo@arch.uoa.gr

Ταμπακοπούλου Γεωργία,
αρχαιολόγος, g_tamp@hotmail.com

Τζαβελούλου Κατερίνα,
Υποψήφια διδάκτορας Κλασικής
Αρχαιολογίας, ΕΚΠΑ,
katerinatzav@hotmail.com

Τσακίρη Ρομίνα, Δρ. Νεότερης και
Σύγχρονης Ιστορίας, ΕΚΠΑ,
rtsakiri@yahoo.com

Τσιρώνης Θεοδόσης, Δρ. Νεότερης
Ιστορίας ΑΠΘ, Ιστορικός
Πολιτιστικού Κέντρου Δήμου
Θερμαϊκού, teouras@gmail.com

Τσοκανή Άννα-Σουσάνα,
Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Ευρωπαϊκής
Ιστορίας (α΄ κύκλος), ΕΚΠΑ,
annatsokanis@hotmail.com

Χαλαζωνίτης Ιωάννης,
Μεταπτυχιακός Φοιτητής Κλασικής
Αρχαιολογίας (α΄ κύκλος), ΕΚΠΑ,
yhal@dhal.com

Χαρίση Μαριλένα, Υποψήφια
διδάκτορας Ιστορίας της Τέχνης,
ΕΚΠΑ, mcharisi2002@yahoo.gr

